

Estlands-nytt

Utgitt av Norsk-estisk forening

Endelig innenfor!

Av Jostein Langmyr

Det selvstendige Estlands iherdige utenrikspolitikk har nådd de to viktigste målsetningene. Mandag 29. mars ble de offisielle Nato-dokumentene underskrevet. De neste dagene ble landets inntreden i den militære forsvarsorganisasjonen markert på forskjellige måter, deriblant med militærparader og "folkefest". Tilslutningen til Nato har bred støtte i befolkningen, selv om en besøkende ikke kunne observere noen stormende jubel. – Det fins ingen gode løsninger på landets sikkerhetsproblemer, var en nøktern kommentar.

Det samme gjelder EU-medlemskapet som trådte i kraft 1. mai. Den retningsgivende folkeavstemningen i september viste et klart flertall for inntreden, men ingen overstrømmende jubel her heller. Folket hadde femti års tilvenningstid innenfor Sovjetunionen. Etter 13 års tilvenning til fornyet selvstendighet skal esterne nå finne seg til rette i en europeisk union der de mektigste gjerne vil klassifisere nykommerne som annenrangs. Tallrike overgangsordninger er innført rundt omkring. Blant annet har både EU-land og andre naboer tatt forbehold mot fri flyt av arbeidskraft. Noe som derimot skal flyte fritt innenfor unionen, er brennevinet. —> side 6

EU-flagget vaier nå ved siden av det estiske – her foran et hotell i Tallinn.
(foto: M. Karise)

Estland ved vegskiljet

Estiske samfunnsforskarar innførde for nokre år sidan begrepet *teine Eesti* – det andre Estland. I den nye sjølvstendeperioden har mange estarar greidd seg godt, jamvel blitt velstående. Samtidig lever ein stor del av folket i fattigdom og naud.

Forfatteren, filosofen og samfunnskritikeren Jaan Kaplinski tok initiativ til å samla dei progressive kreftene for å bevare den estiske staten. Estlands-nytt trykkjer her det manifestet som vart offentleggjort i februar. Ein av dei første underskrivarane var litteraturens *grand old man* Jaan Kross. —> side 9

Estlands-nytt

Allment tidsskrift for Estlands-interesserte

Utgiver: Norsk-estisk forening

Redaksjon: Øyvind Rangøy, Kuu 39-64, EE 50104 TARTU,

tlf. +372 747 2624, e-post: rangoy@online.no

Turid Farbrege, Granvågen 14 A 36, FI-00270 HELSINGFORS,

tlf. +358 9 477 1 488, e-post: turid.farbrege@kolumbus.fi

Else-Jannike Kuum, Vækerø terr. 10 B, 0282 OSLO, tlf. priv.: 22 50 63 86.

Vignetter: Asko Künnap

Ombrekking og trykking: V&S Trükitööd, Seebi 22, EE 11316 TALLINN,

tlf. og faks: +372 672 0825.

Redaksjonen avsluttet 3.5.2004. Stoff til neste nummer må være redaksjonen i hende seinest

10.9.2004. Sendes til en av e-postadressene over.

Annonsepriser: 1/1 side kr 1 200, 1/2 side kr 600 og 1/4 side kr 400; tillegg for farger

Av innholdet

Endelig innenfor!.....1	Kultur24
Årets estlandsvenn.....4	Litteratur.....27
Estland ved vegskiljet.....9	Jazzmusikeren Jaak Sooäär32
EU-kommissær Siim Kallas10	Filmspalte39
Nye skip og ruter.....15	Nasjonaldag og årsmøte40
Befolkningssvikten.....18	Estisk mat:41
Ingen EU-støtte til geitene.....19	Med nordmenn til Narva48

Slik redaksjonen ser det

Medlemskap i Nato og i EU er eit vendepunkt i estisk historie, så det er naturleg å gi dette stoffet plass. Tilbakemeldingar viser at store og små hendingar i estisk samfunnsliv blir mottekne med glupsk lesarappetitt. Vi er jo dei einaste som gir informasjon og bakgrunn om Estland på norsk.

For ein gongs skuld har vi provosert så pass at vi får litt debatt i spaltene. Peter Kyhn i Danmark har reagert på omtalen vår av Siim Kallas i førre nummer og har engasjert seg for den estiske politikaren. Vi ser gjerne at ulike syn kjem fram i spaltene og oppmodar lesarane om å ta oftare til orde.

Serien om flaggdagar og merkedagar har vist seg å vere populær, så den går vi vidare med, men på grunn av plassmangel står spalta over til haustnummeret.

Musikken er eit viktig språk i internasjonal samanheng. Estland har dessutan rike tradisjonar og framifrå utøvarar på dette feltet. Estlands-nytt er frå og med dette nummeret så heldig å ha fått to dyktige musikkmedarbeidarar, Merit Karise og Kjetil Rødje, sjå side 32. Vi ønskjer dei to hjarteleg velkomne.

Redaksjonen har visjonære evner, må vi tru. Etter at første nummer for i år gav utførleg omtale av sørestiske språkforhold, vart den estiske Melodi Grand Prix vunnen av ei gruppe som song nettopp på det målet. Alle som følgjer TV-overføringa av tevlingane i Istanbul 15. mai, får høyre ein prøve på Võru-mål.

Språklig førstehjelp

Hvorfor ikke plukke opp noen estiske ord og uttrykk som en kan strø om seg med? Vi gir noen eksempler, og det fins både parlører og hendige lommeordbøker å få kjøpt.

Tere!

Kuidas käsi käib?

Täna, hästi.

Mis su nimi on?

Mulle meeldib Eestis.

Tallinn on ilus linn.

Nägemist!

üks, kaks, kolm, neli, viis

Hei!

Hvordan står det til?

Takk, bra.

Hva heter du?

Jeg liker meg i Estland.

Tallinn er en vakker by.

På gjensyn!

en, to, tre, fire, fem

Fra lederen i Norsk-estisk forening

Kjære leser!

Det er vår – vi har lagt en lang vinter bak oss, og ute spirer og gror det. Men, et skår i denne gleden er dessverre at vi har store uroligheter i områder som ikke ligger så fjernt fra oss. Den form for krig som vi er vitne til, der uskyldige barn og sivile blir sterkest rammet, er tragisk. Det hele er uvirkelig, og ikke til å forstå.

Desto viktigere og gledeligere er det da det som skjer i Europa der 10 nye stater slutter seg til EU. Vi gratulerer Estland som 1. mai blir medlem i EU og da går inn i en helt ny epoke i landets utvikling, noe jeg tror vil bli viktig på mange områder. Dette er jeg sikker på vil føre Estland inn i en stabil vekstperiode, bygd på selvstendighet, samarbeid og fred.

I foreningen har vi lagt to markeringsdager bak oss. Vi hadde en fin feiring av Estlands nasjonaldag. Vi har hatt årsmøte og tatt fatt på et nytt arbeidsår. Så er det fremover. I fjor hadde vi, tross dårlig vær, suksess med å samles for å feire midtsommer. Det gjentar vi i år, så da møtes vi i Harbitzalleen til mat, hygge og kulturelt innslag. Det blir den 23. juni klokka 18.00 (se annonse annet sted i bladet).

Hver gang vi i foreningen får informasjon om prosjekter og arrangementer som viser aktiv kontakt mellom våre land, så er det til stor glede. Vi vet at det kan svinge noe mellom aktive perioder og mindre aktive perioder for de som driver kontaktskapende virksomhet.

I disse tider gleder vi oss spesielt over to tiltak. Det ene er vår kjære "turoperatør" Larsen som til sommeren sender to busslaster til Estland i forbindelse med den store festivalen (side 45). Det skal være noen plasser igjen, forstår jeg. Det andre tiltaket som varmet meg ekstra, er en invitasjon ut til Hobøl ungdomsskole. Der skal de feire tiårs-jubileum. I 10 år har det hvert år vært besøk av lærere og elever enten i Hobøl eller i Rõngu i Tartu fylke. Dette blir markert med en utstilling og med sosialt samvær der det blir innslag av mange slag. Norsk-estisk forening gratulerer hjerteligst med jubileet og ønsker dere lykke til videre med de neste 10 år.

Videre ønsker jeg GOD SOMMER til alle våre medlemmer, venner og kjente.

Beste hilsen
Martin Killi

Årets estlandsvenn (2004)

Innsend av Turid Farbrege

Som årets estlandsvenn 2004 foreslår eg fotterapeut og gatebarnkonsulent Solveig Bergsland frå Bergen, Lillehammer, Oppdal og Ålgård.

Solveig Bergsland og familien hennar budde i Oppdal då Erling Hansen, Rennebu i påska 1997 sende ein buss med 26 personar og 20 kubikkmeter hjelpesending til Estland. Ekteparet Bergsland vart med på turen, og det Solveig såg og opplevde, forandra ganske mykje. Ho har sidan vore over tallause gonger med fly, bil eller buss. Ho har personleg gjort ein formidabel innsats for barn og fattige i Estland, og ho har tent andre til å slutta opp om arbeidet. Hjelpesendingane med buss og med trailer er berre ei side ved dette.

Til fortiårsdagen i juni 1997 ønskte Solveig seg berre pengar. Ho fekk 14 000 kroner som ho gav til ny bygning for Maria Lastekodu, dvs. barneheimen i Tapa. Det står respekt av den summen, men det er likevel berre ein brøkdel av det Solveig sidan totalt har gitt til Estland. Ho har stått for mange aksjonar og innsamlingar, og ho har inspirert andre til å ta fatt.

Solveig skildrar seg sjølv som ein blekksprut med armar som femner vidt om to land. Opprekninga av alle desse armene, eller medhjelparane, kunne sikkert fylla ei heil side. Her tek vi med nokre få sentrale namn: Mati Sinisaar og Avo Üprus i Tallinn, Anatolj Plusko i Narva, Oleg Kaputsin i Tapa, Anne Shotter i Tartu, Hanna Hammer på Mausund, Solveig Nerhoel og Gerd Nordgård i Oppdal, Elisabet Forås i Overhalla, Ola Liland i Halden, Mona Lisa Hovland, Kjell Sveta og Synnøve Andersen på Ålgård, Ann-Mai Husa i Bergen, Ole Johan Skjæveland i Stavanger, osv. Og kva med dei i Fredrikstad, på Lillehammer, i Oslo, på Tønsund ... ? Dette er altså ein blekksprut med uvanleg mange armar. Då er det berre rimeleg at desse armene ofte

oppfører seg svært sjølvstendig. I tillegg til det Solveig har motorikk til å styra, driv dei med eigne prosjekt overfor små og fattige folk i Estland.

Kyrkjelydar og organisasjonar er involverte. I samband med prosjektet i Tapa vart den norske Lionsklubben, region 112, ein viktig støttespelar. Takk vere Lions vart det fart i oppussinga slik at den nye barneheimen vart innvigd sommaren 2002. Det bur no 18 barn der, og Solveig sit i styret for stiftinga som driv heimen.

Mannen til Solveig er prest i baptistkyrkja. Medan ekteparet budde i Oppdal, vart det oppretta vennskapskontakt med søsterkyrkja i Sillamäe. Trønderane har gjort fleire turar dit, sendt hjelp til folk der borte, gitt hjelp til oppussing av kyrkja, osv. Alt før familien Bergsland i 2003 flytta til Ålgård, hadde Solveig fått jærbuane med i hjelpearbeidet og formidla kontakt mellom kyrkja i Sillamäe og baptistkyrkjelyden i Stavanger, der særleg ungdommane har engasjert seg med entusiasme.

I mars 1998 vart Solveig kjend med gatebarnarbeidet i Peeteli-kyrkja i Tallinn. Det var då suppestasjon for ca. 20 barn. Solveig fekk i gang ei fastgiventeneste for å finansiera drifta av suppestasjonen. Scinare vart det i januar 1999 opna barneheim i kyrkja, der det no bur 17 barn. Denne har Solveig og hjelparane hennar støtta med til dels store summer kvar år. I tilknytning til kyrkja vart det oppretta eit krisesenter med plass til 10 og eit dagsenter der det dagleg kjem ca. 30 barn. Dei får eta og vaska seg, og dei får reine klede.

Så tidleg som i mars 1997 kom Solveig i kontakt med Skandinavisk fjernadopsjon som då var i ferd med å avvikla sju prosjekt rundt om i verda fordi det var for dyrt å ha kontroll med dei. Solveig hjelpte organisasjonen til å innsjå at det beste dei kunne gjera, var å styra alle midlane til Tallinn og gatebarnprosjektet. For tida blir det kvar

Solveig Bergsland vart heidra på årsmøtet.

(foto: tf)

månad sendt over 20 000 kroner frå Skandinavisk fjernadopsjon.

Sidan år 2000 har Solveig kvar sommar organisert opphald på to til tre veker i Noreg for større eller mindre grupper med gatebarn frå Estland. Dei har fått sommarferiar med positive opplevingar, anten i Oppdal eller på øya Sula på trøndelagskysten. Folk som tidlegare var medhjelparar på dette prosjektet, driv det vidare. I fjor vart det takk vere Wenche Lunde også invitert ei gruppe med 16 barn til Oslo. No har Wenche fått i gang eiga fastgiventeneste som sender pengar til gatebarnarbeidet. Samtidig skal det bli ei oppfølging med nye grupper på sommartur til Oslo.

Fleire unge menneske frå Estland har i lange periodar budd privat hos familien Bergsland, tidlegare i Oppdal, og no på Ålgård. Ungdommane frå Estland er blitt familiemedlemmer, dei har fått sosial trening, dei har fått nytta natur, fjell og fiske, m.a. på ferie til sommarhuset på Sula.

Solveig har som mål å hjelpe menneske til å få håp i ein vanskeleg kvardag, m.a. ved å senda pengar til å halda oppe drifta av barneheim og krisesenter, ved å hjelpe einskildpersonar, unge mødrer og familiar til eit betre liv. Ho brukar mykje tid på å informera om arbeidet i Estland og skapa forståing mellom folk.

Kort sagt: Solveig Bergsland vart ikkje estlandsvenn for eit år, men for heile livet. Men på årsmøtet i kveld, 17. mars 2004, har Norsk-estisk forening den gleden å heidra henne for det ho har gjort hittil og ønskja henne lykke til vidare i det viktige arbeidet. For, som vi veit: "De gode gjerninger redder verden."

For dei som vil støtta arbeidet for gatebarna, har Estlands-nytt innhenta dei nødvendige opplysningane om adresse osv.:

Skandinavisk Fjernadopsjon, ved Solveig Bergsland, Per Spelemanns veg 8, 4330 Ålgård, bankkonto 3280.20.83474.

Norge lokker leger

Stadig flere estiske leger overveier flytting til ett av de nordiske land der lønna kan være tidobbel sammenliknet med nivået i hjemlandet. Estiske leger får relativt lett arbeid utenlands; det er bruk for dem både i Norge, Sverige og Finland. Etter 1. mai vil det bli lettere enn før å ta arbeid i ett av disse landene. Allerede er det en viss bekymring for at legemangel skal bli et alvorlig estisk problem. (av)

fra side 1. Endelig innenfor!

Russland har under hele prosessen vært imot Nato-utvidelsen østover og truet med å flytte større tropestyrker til grenseområdene. Kreml viste muskler den siste tida for de baltiske land kom under Natos beskyttende paraply. Flere krenkelser av baltisk luftterritorium fant sted. Det er ikke vanlige mennesker gitt å forstå russernes tankebaner. For det var neppe tilsiktet å skremme folk i de tre randstatene inn i Natos favn? Nå var de mer enn lykkelige da Nato overtok luftrommet. Oppgaven var delegert til det belgiske flyvåpenet. Fra Norge, en annen av sine allierte, har Estland mottatt radarutstyr. Selv om de små landene yter sin foreskrevne prosentdel av statsbudsjettet til forsvaret, rekker ikke dette langt, for militær utrustning er kostbar. Estland må stole på sine allierte både til vanns og i lufta. Til lands og hjemme skulle en tro de kunne yte noe selv, men estisk presse er pessimistisk: Rekrutene er psykisk svake, har ryggplager og plattfot, kan vi lese. I internasjonal sammenheng har de i hvert fall utført oppdragene svært tilfredsstillende, så det er kanskje ikke så ille likevel.

Militæralliansens representant, admiral Jan Forbes, på besøk i Tallinn i februar opplyste at det ikke i den nærmeste framtid ville være aktuelt med Nato-baser i de baltiske land. Estland har forsikret oss om det samme; landet har ikke til hensikt å åpne for militærbaser. Etter at forholdet mellom USA og Tyskland har kjølnet og baser i Vest-Europa blir nedlagt, har det imidlertid på Nato-hold vært øket interesse for baser i de nye medlemslandene som geografisk befinner seg i utkanten av Natosfæren og dessuten kan tilby lågere omkostninger. Blant annet skal Nato være interessert i den gamle flåtebasen i Paldiski vest for Tallinn.

Historiske forhold gjør at de åtte tidligere kommunistlandene som fra 1. mai tilhører markedsunionen EU, politisk føler seg tiltrukket av USA og ivrig har slutter

opp om Nato der det er mulig. Dermed risikerer de å havne i opposisjon til de mektige i EU ettersom Tyskland og Frankrike ser samarbeidet med Russland som vesentlig for Europa.

Mens Nato har lite å si for dagliglivet til vanlige mennesker, oppfatter folk flest EU som noe atskillig mer inngripende. I prinsippet skal esterne sitte med i Brussel og bestemme unionens saker. Det blir i alle medlemsland holdt valg til europaparlamentet søndag 13. juni. Fra Estland skal det velges seks representanter. De fleste kandidatene stiller på partilister, men valget blir gjennomført som personvalg. Det er ikke ventet noen stor oppslutning. En viss interesse knytter seg til spørsmålet om det blir valgt politikere, eller om kjendisene får flest stemmer. Fotomodellen Carmen Kass stiller for Res Publica, olympisk mester Erki Nool støtter Fedrelandsforbundet.

Det er så mye nytt å forholde seg til. Uro mer enn tilfredshet preger et flertall av esterne. Avstemningen i september gav et klart ja-flertall for EU. Ved inntreden noen måneder senere er det en kraftig økning i gruppen motstandere og skeptikere. En utbredt bekymring gjelder prisnivået som kommer til å stige. Allerede i fjor gav dette seg utslag i sukkerhamstring. På forvåren tømte folk butikkhyllene for grovt salt. Under EU-nedtellingen i april kjøpte mange husholdninger inn havregryn, ris, mjøl, eddik, fyrstikker og andre varer. Det skal særlig ha vært hamstring på landet, og litt eldre folk som sikret seg, de som har opplevd vanskelige tider før og som ikke har så mye å rutte med nå heller.

EU betyr også forventninger og nye muligheter. Det er ventet pengeoverføringer fra EU til ytterligere forbedring av infrastrukturen og til alle mulige andre formål. Ungdommen kan lettere studere ved utenlandske læreanstalter. Det blir lettere å søke arbeid utenfor Estland, og det blir lettere å ta inn arbeidskraft og spesialister utenfra. Irland, Storbritannia og Sverige er de eneste av de gamle EU-

landene som ikke har vedtatt restriksjoner som regulerer innførselen av arbeidskraft fra de nye, selv om også disse tre stiller visse betingelser før nykommerne kan nyte sosiale goder. Overgangsordningene er langt på vei et spillfekteri beregnet på hjemmepublikum, for samtidig ser vi at de samme landene kan ha mangel på arbeidskraft innen ulike sektorer og lager unntaksregler for import av arbeidskraft der hensyn til egne land gjør det opportunt. Mens andre land maler skrekkbilder av en arbeidssøkende horde fra Øst-Europa, importerer Estland selv arbeidskraft fra enda billigere land. Ukrainere og russere er allerede inne på skipsverftene og i metallindustrien.

Forurensing og miljøproblemer har ikke ventet på globaliseringens tidsalder før de gikk ut over de nasjonale grensene. Estland trenger hjelp med enorme skader fra sovjetperioden. Utvidelsen av EU gjør den medtatte Østersjøen til et innenlandshav i unionen der bare Kaliningrad og St. Petersburg-området står utenfor. Men nettopp disse, og særlig de russiske oljehavnene, gir størst bekymring. Den havarerte oljetankeren i åpent hav utenfor Spania i fjor var intet mindre enn en katastrofe. Vi kan neppe forestille oss de økologiske konsekvensene om noe liknende skulle skje i Østersjøen.

"Vekst" er markeds kapitalismens mantra. Estlands kommissær, Siim Kallas, som er finansekspert, skal i EU arbeide på spesialfeltet sitt. Da han svarte for seg under høringen som nye kommissærer må igjennom i Brussel, var like ens *growth* et hyppig forekommende ord. Kallas forsvarte tilbakeholden beskatning, særlig i forhold til næringslivet, han gikk inn for bevegelig arbeidskraft, stabile forhold i samfunn og lovgivning. Når slike faktorer er på plass, skal produksjonen og markedene vokse, velstanden øker og menneskene får det godt, ifølge Kallas.

Krav og protester er russernes standard-repertoar. Selv om EU hadde en handels-

avtale med Russland, krevde Kreml forhandlinger for at denne avtalen skulle omfatte de nye delene av EU. En reforhandlet avtale ble underskrevet i april, bare noen dager før utvidelsen. Både Estland og Latvia var i forveien bekymret for at dette skulle bli en ny type Hitler-Stalin-pakt for å presse de baltiske land til å gjøre innrømmelser overfor de store russiske minoritetene. Teksten nevner ikke russerne i Baltikum spesielt; i stedet er det generelt snakk om minoriteter i EU. Og avtalen gjør slutt på den doble toll som estisk eksport østover har lidd under. I Estland oppstod det straks mistanke om at det var ugler i mosen ettersom både Russland og EU oppfattet avtalen som en seier for seg. Offisielle estiske kommentarer uttrykte tilfredshet, men erfaring viser at russerne alltid har vært i stand til å tolke avtaler etter eget hode.

Med Nato- og EU-medlemskap er sovjetperioden definitivt forbi. Okkupasjonen varte lenge, og kampen for frihet var en kraftprøve. Okkupasjonen hadde likevel én fordel: Alle visste hvem eller hva som var fienden. Å kjempe *mot* noe, er enkelt. Hva en kjemper *for*, kan fort bli uklart. Mange estere har i det siste sett seg omkring i det nye samfunnet og forundret stilt spørsmålet: Var det dette vi ville oppnå? De ser den enorme kløfta mellom hovedstad og utkant, forskjellen på velstående og forkomne.

Vi som har fulgt utviklingen over tid, husker godt den syngende revolusjonen som kunne mobilisere tredjeparten av den estiske befolkningen på sangarenaen i Tallinn der de sang seg ut av Sovjet. Femten år senere viste fjernsynet 25 parlamentsmedlemmer i blandet kor på Toompea som 1. mai 2004 sang Estland inn i EU. Kontrasten kunne ikke vært større. (3.5.2004)

Nye lover

EU er en handelsunion. Den vil også være mye mer. I festtalenes tid er det mye snakk om EU som en fredsorganisasjon. Utallige ganger har vi i det siste fått høre om verdifelleskapet i unionen. Dette fellesskapet blir forsterket ved hjelp av lovgivningen.

Estland manglet lenge en likestillingslov, noe siviliserte land bør ha. Etter EU-påtrykning behandlet og vedtok Riigikogu i mars svært motvillig en lov som skulle regulere rettighetene for kvinner og menn i samfunnet. Loven er egentlig svært mangelfull og temmelig intetsigende, bortsett fra at det blir opprettet et likestillingsombud. I Estland er både kvinner og menn kjønns-sjåvinister, så det var stor enighet om at loven er noe unødvendig tøv. De mer vid-synte og framstegsvennlige innrømmer at loven er dårlig, men mener at den er bedre enn ingenting. Når den først eksisterer, vil det være mye enklere å gå videre om få år og endre den så den blir bedre tilpasset be-hovene i et europeisk samfunn.

I april kom så røykeloven. Den går nes-ten like langt som Irlands nye røykebestem-melser. Røyking på offentlige steder blir forbudt etter en overgangsperiode på ett år. Det blir forbudt å røyke i butikker, i opp-gangene i boligblokker og på alle spise-steder untatt utendørs servering. På tog og skip skal røyking være tillatt bare i spesielle røykerom. Noen bestemmelser trer i kraft allerede i mai i år. Dette gjelder kravet om at minst 30 % av sigarettpakken skal være dekket av en advarsel om helsefarene. Tidligere var kravet 4 %. Loven krever videre at ord som *light*, *mild*, *ultra light* og *super light* skal fjernes fordi de er villedende. Sosial-minister Marko Pomerants ser det som ves-entlig for folkehelse å få i stand en endring i folks røykevaner. Av en befolkning på 1,4 millioner røyker 355 000. Daglig dør ti personer av sjukdommer som er forårsaket av røyking. Regjeringen planlegger en opp-

lysningskampanje for å overbevise om for-delene ved røykfritt miljø. Så får vi se hvor lenge røykerne skriker om krenking av menneskerettighetene før det går opp for dem at frisk, røykfri luft kan være en enda viktigere rettighet for mennesket. (ay 20.4.04)

Overgang til euro

Etter sjølvstendeerklæringa i august 1991, var pengereforma i juni 1992 det neste viktige steget i utviklinga av det nye Estland. Eigne pengar var eit viktig symbol som greip djupt inn i sjela på dei fleste. Vi som er gamle nok til det, minnest korleis estarane lo og gret der dei stod med egne estiske kroner i hendene. Kvar person kunne veksla inn rublane sine og få maksi-mum 150 EEK. Så der rådde prinsippet om likeverd for innbygarane. For oss som er utan økonomisk kunnskap, står det som eit mysterium korleis mange aldri kom lenger enn til 150 kroner medan andre med same utgangspunktet er blitt mangemillionærer. Kvar kom dei pengane frå?

Før sjølvstendet og pengereforma heldt finske mark på å overta som betalings-middel i grannlandet. Invasjonen frå nord vart den gongen slått tilbake med *eesti kroon*. No er situasjonen så forandra at i staden for å tenkja på forsvar, er dei estiske styresmaktene berre opptekne av korleis dei snarast råd kan bli fullverdig medlem i pengeunionen EMU og skifta ut kronene sine med euro. Dette kan likevel tidlegast skje i 2007. I mellomtida gjeld det for den ferske EU-medlemmen å oppfylle krava i Maastricht-avtalen som for EMU-landa har sett opp grenser for inflasjon, for budsjettunderskot, statsgjeld osv.

Kronekursen vart i 1992 knytta til tyske mark – 1 DMK = 8 EEK. Då Tyskland gjekk over til euro, følgde krona med og vart bunden til den nye valutaen i forholdet 1 euro = 15,6 EEK. (olm 1.3.04)

Estland ved vegskiljet

frå side 1

Av Jaan Kaplinski

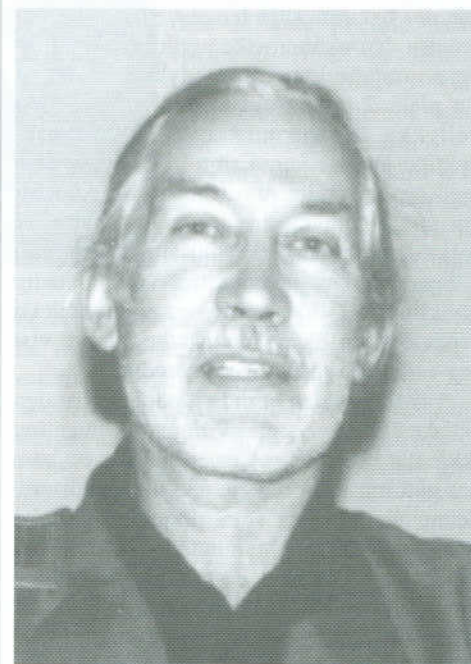
Estland står ved eit vegskilje. Høgresida, oppmuntra av samanbrøtet til den sovjetiske psevdososialismen, ønskjer no å helle ut barnet med badevatnet, nullstille alt som arbeidsfolk har oppnådd det siste halvtanna hundreåret og skru tida tilbake til den tidlege kapitalismen.

Denne snuoperasjonen blir rettferdig-gjort og grunngitt med fridom, som dei meiner velferdsstaten, slik sosialdemokra-tane har skapt han, innskrenkar. Hovud-fienden til dei høgreorienterte er staten slik han har vakse fram på 1900-talet, som har gjeve borgarane trygdeordningar, rett til utdanning, medisinsk og sosial hjelp, tryggleik, skapt høve for menneske til å realisere seg sjølve utan omsyn til formue. Denne staten blir no skulda for å vere ein dårleg husbond, for å vere til hinder for næringslivet og for å avgrense råderetten over privat eigedom.

Åtaket mot staten går føre seg på fleire frontar. Staten blir svekka indirekte ved å byggje opp alternative private strukturar – vaktelskap, sjukehus, skular, posttenester, og direkte med reduserte inntektskilder for staten.

Dersom skattereforma den sitjande koalisjonsregjeringa har teke initiativet til, blir vedteken, er det i realiteten eit statskupp frå høgrekreftene si side: Den estiske staten og det estiske sjølvstendet vart til under sterk innverknad frå sosial-demokratiet, Estland har fram til no rekna det som ein sentral verdi at staten skal verne om både grunnleggjande borgarrettar og sosial rettferd. No vil dei redusere personleg inntektsskatt frå 26 % til 20 %, noko som dramatisk vil minske inntektene til staten og særleg til lokaldemokratiet.

Retorikken frå høgresida klandrar omfordelinga av gode, samstundes som Riigikogu etter framlegg frå høgresida vedtek ei lov om foreldreloønn som inneber

Jaan Kaplinski.

(foto: tf)

omfordeling av pengar frå dei fattige til dei rike.

Høgresida bryr seg ikkje eingong med å grunngi dei statskuppliknande reformplana sine, og synest det er nok med banale propagandafraser. Ein slik sjølvgodskap er mogleg fordi venstresida i tanke og handling har vore så svakt til stades i politikken og i den offentlege debatten, som stadig meir openlyst blir diktert av pengemakta, kapitalen, som verken kjenner folk eller fedreland.

Høgresida forkynner at sosialdemo-kratiet og ideen om sosial likskap er forelda og ikkje passar inn i ei globalisert verd og eit postindustrielt samfunn. Dei gløymer at sosialdemokratiet inkarnerer det urgamle menneskelege strevet etter ei meir men-neskeleg, rettferdig og fornuftig sam-

funnsordning. Dette strevet er like aktuelt i agrarsamfunn, i industrielle og postindustrielle samfunn, som i forbrukarsamfunnet. For dei som meiner at sosialdemokratlar, når dei har fått sitje lenge ved makta, har bremsa den økonomiske utviklinga og gjort henne mindre konkurransedyktig, er det på sin plass å minne om at mellom dei mest vellykka, velstående og konkurranse-dyktige landa i verda finn vi Sverige, Finland og dei andre nordiske landa, som for ein stor del har vore forma og styrte av sosialdemokratlar. Frå 1800-talet og fram til i dag har sosialdemokratiet vore i stadig utvikling, til tider sjølvsaft gjennomlevd kriser og konflikhtar, men stadig på nytt vist seg både livskraftig og nødvendig.

I Estland i dag er det eit paradoks at den estiske staten er styrt av dei som eigentleg ikkje har bruk for nokon estisk stat, og som har gått inn for å byggje ned, minimalisere, denne staten. Dei som ikkje treng noko heimland, tek no heimlandet frå dei som treng det. Dersom den styrande makteliten får det som dei vil, er det einaste som blir igjen av staten nokre maktstrukturar og fattigslige sjukehus, skular og politi for dei stakkarane som ikkje kan betale for kvalitetstenester. Estland er i ferd med å bli delt ein gong for alle i to Estland. Ein stat utan ei aktiv venstreside er i verda i dag like hjelpelaus som eit menneske som manglar venstre hand.

Framleis er det mogleg å stoppe denne lagnadstunge utviklinga. No har dei venstreorienterte, saman med andre sunne, framsynte krefter, ein siste sjanse til å gå saman og gjere slutt på maktmonopolet høgresida har i Estland, gjenopprette tapt balanse, sosial rettferd og rett og slett sunn fornuft, verne om den estiske staten, som er det einaste heimlandet folket vårt har, den felles heimen vår. Det som sosialdemokratiet gjennom tidene har stått for. Det er på høg tid at sosialdemokratiet kastar fikenbladet, står fram under sitt rette namn og tek opp kampen for prinsippa sine. (oms. ved ØR)

EU-kommissær Kallas

Av Peter Kyhn

Den meget vidende Jostein Langmyr presenterte i Estlands-nytt nr. 1, 2004, Estlands kommende EU-kommissær, veteranen Siim Kallas. Artiklen rummede en del kritiske bemerkninger, bl.a. om den måde Kallas var blevet udnævnt på og en noget tvivlende kommentar, om Kallas nu vil blive en repræsentant for hele Estland eller bare vil fortsætte "kampen for de bedrestilte i samfundet". Jeg er ikke klar over, om Jostein Langmyr også laver billedteksterne, men der blev man stillet over for spørgsmålet, om Kallas nu virkelig påtager sig hvervet som kommissær for at fylde sin egen kasse eller Estlands statskasse.

For nu at tage det sidste først: Det er et helt relevant spørgsmål at stille vedrørende alle de mange mennesker fra de nye medlemslande, som enten får ansættelse eller politisk opdrag i EU, om disse gør det for pengene eller af ideelle politiske grunde. Årsagen er den enkle, at forskellen mellem lønniveauet i Estland og niveauet i Bryssel er afgrundsdyb. I forhold til Siim Kallas er der dog at sige, at han, hvis han ønskede at fylde sine egne lommer, blot kunne gå ind i forretningslivet. I modsætning til så mange politikere har han nemlig erfaring fra at drive virksomhed. I øvrigt bør en kommissær ikke virke for at fylde sit eget lands kasse, men for hele unionens vel, så billedtekstens modstilling er udtryk for en fundamental misforståelse af EU-systemet.

Siim Kallas har været mange ting i sit liv – karrierebureaukrat i sovjetssystemet, kommunist, reformkommunist, sygekasse- mand, avismand, superliberalist og stats- mand. Han er med andre ord en overlever, ikke en rankrygget idealist. Men at fremstille hans politiske virke i Estland blot som en kamp for de bedrestillede vilkår er misvisende. Netop i EU-kommissionen vil en liberalist og frihandelstilhænger som

Kallas være rette mand på rette sted. Lad os håbe, at han her kan kæmpe for øget frihandel, nedrivning af EU's toldmure og ikke mindst "likvidering", som esterne ville sige, af EU's tåbelige landbrugspolitik, der bruger halvdelen af EU's mange milliarder euro på at forkæle sløve europæiske bønder og vedligeholde tvangstanker om at dyrke dårlig tobak i Grækenland eller lave sukker

Siim Kallas.

af dvaske danske sukkerroer. Dette er ikke at kæmpe for de bedrestillede, men blot en retfærdig kamp for rationel udnyttelse af sparsomme økonomiske ressourcer – og, hvis man er så optaget af de fattiges vilkår, ville i øvrigt være en gigantisk håndsrekning for u-landene. Hverken i EU-kommissionen eller især ikke medlemslandene (og også i EØS-landene) skorter det på politikere og bureaukrater, der vil kæmpe til sidste blodstråbe for at beholde alle mulige privilegerede velfærdsordninger for sig og sine. Det bedste eksempel på dette er jo, at intet af de nuværende medlemslande, bortset fra Irland, er villig til at åbne op for estere og andre fra de nye medlemslande, der vil ind på EU-arbejdsmarkedet, hvor mantraet ellers har været fri bevægelighed for varer, arbejdskraft og kapital.

Måden Kallas blev udnævnt på blev også kritiseret af Langmyr. Jeg har været EF/EU-borger siden 1. januar 1973 og for mig er der intet odiøst i, at den til en hver tid siddende statsminister udnævner kommissæren. Og man kan heller ikke fortænke statsminister Parts, der siden sin regeringsdannelse i 2003, hvor Kallas blev til overs, har haft Reformierakonds formand siddende som "erfaren statsmand", læs bagsædechauffør og bedrevidende kritiker, i sit eget politiske bagland. Det er da genialt at få Kallas skibet af sted til Bryssel. Sådan har vi gjort det i Danmark i

årtier, mest markant i begyndelse af 90'erne, hvor daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen udskiftede den tidligere liberale parti- formand Henning Chris- tophersen, kaldet Sylten, med en socialdemokratisk rebel, Ritt Bjerregaard.

Kort sagt: Man skal ikke bebrejde esterne, at de spiller det politiske spil, som vi har spillet i årtier. Tværtimod bør man glæde sig over, at

de har udnævnt Kallas, en forkæmper for de økonomiske og politiske idealer, som esterne har markedsført i snart tolv år: lav skat, lille stat, balance i statsbudgettet, nul statsstøtte og nul told, til at udfordre alle de slatne velfærdsapostle, der i al for høj grad præger EU. (10.2.2004)

Kallas-kommentar

Av Jostein Langmyr

Peter Kyhn skal ha takk for bemerkningene til forrige nummer av Estlands-nytt med omtale av Siim Kallas og utnevnelsen av han til EU-kommissær. Det er viktig å få fram forskjellige synspunkter i spaltene. Delvis tolket Kyhn muligens mer ut av teksten enn jeg faktisk hadde lagt inn, så det foreligger nok noen skinnuenigheter.

Kallas har vært leder for det liberalistiske Reformpartiet i Estland helt fra starten av i 1994. Han er en markant skikkelse som også ble nevnt side 7 i forrige nummer av dette tidsskriftet – der i forbindelse med foreldrelønnssystemet. Han satte i den debatten alle krefter inn på å sikre posisjonen for de velstående i samfunnet og forskrekket mange mennesker med en heftighet og en ordbruk som en nesten kunne tolke dithen at han gikk inn for et slags sosial rasehygiene. På bakgrunn av slike episoder mener jeg at

språkbruken i Estlands-nytt nr. 1, 2004 var noenlunde moderat. Det ble ikke underslått at Kallas er en erfaren og dyktig politiker som nyter stor anseelse i vide kretser. Og det er Kyhn som sier at Kallas er "en overlever" som ikke nødvendigvis har idealistiske motiver for det han gjør. Når Kyhn først har sagt så mye, kan jeg røpe at jeg er tilbøyelig til å dele denne oppfatningen av mannen; han har unektelig egenskaper som kan oppfattes som opportunistiske.

I min lille artikkel ble det ikke nevnt at Kallas hadde vært medlem av kommunistpartiet i 18 år – fra 1972 til 1990. Når Kyhn har trukket fram den kommunistiske bakgrunnen, tar vi med at denne detaljen ikke gikk ubemerket hen i EU. Den kommunistiske fortida ble etter utnevnelsen av Siim Kallas til EU-kommissær gjort til en viktig sak av de konservative på høyresiden i EU, som nettopp hadde gått inn for at tidligere kommunister skulle utelukkes fra verv i unionen. Det var sikkert sunt for dem å få en av dem i sin midte, så på den måten hadde Kallas uten tvil en misjon.

Det er ikke overbevisende argumentering fra Kyhn når utnevnelsen av Siim Kallas blir forsvart med at det i Danmark går for seg på samme måten. Det er grunn til å stille seg kritisk til udemokratiske metoder uansett hvor de blir brukt.

Vi kan begge, både Kyhn og jeg, rose oss selv fordi vi lot dollarsaken ligge. Den er jeg likevel blitt nærmest nødt til å si noen ord om fordi flere lesere har hørt om den fra andre kilder og har spurt hva den dreier seg om. Så helt kort: Da Siim Kallas satt som sjef for Estlands Bank (1991–95), forsvant det 10 millioner dollar som ingen siden har klart å oppspore. I flere år gikk Siim Kallas ut og inn av rettsalene og forsvarte seg mot beskyldninger om underslag. Noen utroskap lot seg ikke bevise, og rettsprosessene er nå avsluttet. Og for sikkerhets skyld: Billedteksten i forrige nummer var ingen allusjon til dollarskandalen. Kyhn er derimot inne på

det riktige når han mener at teksten kan henspille på en fundamental misforståelse av EU-systemet. Jeg har inntrykk av at mange av de liberalistiske politiske lederne i Estland oppfatter EU som en pengemaskin som fritar dem selv for sosialt ansvar. I artikkelen jeg skrev for Estlands-nytt nr. 5, 2003 etter det estiske folkets ja til EU, blir det på bakgrunn av det nordisk-baltiske statsministermøtet i Helsingfors i fjor høst nevnt at: "De andre EU-landene kan ikke akseptere at f.eks. Estland kjører en skattereduksjonspolitik for sine nyrike samtidig som de har forventninger om store overføringer fra EU-kassa til finansiering av infrastrukturen."

Siim Kallas har vært en markert eksponent for den liberalistiske nedbyggingen av den estiske staten. Det er en utvikling som bekymrer mange av oss. (18.2.04)

Ordener og utmerkelser

Nasjonaldagen 24. februar deler Estlands president ut medaljer og ordener i stor stil. I år fikk 447 personer en eller annen utmerkelse. Leserne korrigerer oss forhåpentligvis om vi har tatt feil, men vi fant bare én eneste nordmann på listene. Det var **Christopher Fougner Prebensen**, generalsekretær i den norske Atlanterhavskomiteen. Han ble belønnet for støtten til estisk natomedlemskap. Det preget årets ordenutdeling at de fleste utlendingene hadde vært aktive støttespillere i EU- eller natosammenheng. Som kjent tiltrer Estland begge disse unionene våren 2004.

Presidenten belønner også landets egne. Vi merker oss at forfatterne **Andrus Kivirähk** og **Tõnu Õnnepalu** (kunstnernavn: Emil Tode) ble tildelt Den hvite stjerne, femte klasse. Dette er de to yngste estiske forfatterne som er utgitt på norsk. Kivirähk er fersk av året med boka *Trollskap i november* som kom i februar og fikk strålende kritikker. (jv)

Det raknar for Savisaar

Den dyktige politikaren Edgar Savisaar har opplevd høge toppar og djupe dalar. Fleire gonger er det spådd at den politiske karrieren hans var slutt, men så har han dukka opp på nytt. Han gjorde på få år Senterpartiet til det største i landet. Då trepartiregjeringa til Mart Laar kasta inn handkleet ved årsskiftet 2001-02, tok Senterpartiet over saman med Reformpartiet til Siim Kallas.

Ved valet i mars 2003 fekk Senterpartiet flest røyster, men ikkje så mange representantar som dei hadde venta, for 28 var like mange som Res Publica fekk inn i Riigikogu. Savisaar greidde ikkje å danna regjering fordi det i dei andre partia var liten vilje til å gå i samarbeid med han. Det var ikkje nødvendigvis partiet hans det var noko gale med, men med "leiarstilen" til Savisaar. Han blir rekna som svært autoritær og ikkje lett å ha med å gjera.

Det er ei påkjenning for Senterpartiet at dei ikkje har fått makt trass i den store oppslutninga. Dersom leiaren er ei hindring, så må det gå an å skifta han ut, kunne ein tru. Helseproblema etter den alvorlege infarkten han hadde i oktober, skulle telja i same lei.

I staden har Savisaar gått inn for å konsolidera posisjonen sin. Dette gjer han delvis ved å byggja partiet om til eit familieføretak. Dottera er leiar for senterungdommen, og i mars pressa partileiaren igjennom at den gåverike unge Sven Mikser vart sett på sidelina som gruppeleiar i parlamentet. Ny på den posten vart Vilja Savisaar, kona til partileiaren. På denne måten kontrollerer Edgar Savisaar tre topp-posisjonar i partiet, i tillegg til at han er ordførar i Tallinn.

Framståande partifolk med evne til sjølvstendig tenking har gong på gong offentleg forsikra at dei ikkje har planar om å melda seg ut av partiet. No har utviklinga lkevel gått så langt at uroa ikkje let seg dempa ned. Fleire av dei mest kjende politikarane i partiet skriv og talar ope om

Vilja Savisaar.

leiarskifte. Savisaar svarar med ekskludering, og viktige personar går ut av partiet i solidaritet med dei som er kasta ut. No spør ein seg berre kor stort – eller kor lite – kjem Senterpartiet til å vera om nokre månader? Meiningsmålinga som vart offentleggjort 3. mai, viste at 13 % av veljarane ville ha røysta på Senterpartiet i dag. Så lågt har partiet aldri før vore. Jamvel slike som tidlegare har hatt eit nært samarbeid med Savisaar, får ikkje lenger leiaren sin i tale. Han viser seg sjeldnare offentleg og snakkar ikkje med tidlegare våpendragarar. Vi får inntrykk av at det ikkje berre raknar for Savisaar, men at det jamvel rablar for han. Det er endå alvorlegare. (3.5.04 olm)

Treplanting til ære for EU

Ein million tre vil estarane planta 1. mai i år, den dagen då dei formelt blir medlem av EU. Kampanjen er kostnadsrekna til 2,7 millionar eek. I summen er det også medrekna utgifter til ein internasjonal PR-framstøyt.

Furu og gran er dei treslaga det blir satsa mest på. Regjeringa håper at tusenvis av frivillige skal delta i prosjektet. Med planting skal det også gjerast ære på den store songfestivalen i juli. Den har i år eit tema med tilknytning til skogen. (olm)

Fergeruten til Estland

Avreise hver dag, ettermiddag fra
Stockholm,
kveld fra Kapellskär

Stockholm – Tallinn 17.00 – 10.00

Tallinn – Stockholm 17.00 – 10.00

Kapellskär – Paldiski 20.00 – 07.00

Paldiski – Kapellskär 09.00 – 18.00

Vi er også behjelpelige med hotellovernattinger,
studieturer, skolereiser, gruppereiser, osv.

c/o Viking Reiser AS

Grensen 9A, 0159 Oslo

tlf. 23 00 34 80, faks 22 42 03 93.

Nye skip og ruter

Det estiske rederiet Tallink begynte i mars å trafikere ruta mellom Stockholm og Tallinn med det nye passasjerskipet Victoria. Skipet er oppkalt etter Sveriges kronprinsesse og blivende dronning. Hun var invitert til dåpen, men var forhindret slik at skipets gudmor ble sverigeesteren **Ilon Wikland**. Henne kjenner vi som illustratør til Astrid Lindgrens bøker for barn. På Victoria fikk Ilon Wikland i oppdrag å dekorere det 55 m² store lekerommet. (Viking Reiser er representant for Tallink, se annonse med rutetider på motstående side.)

Det har ikke vært regulær passasjertrafikk mellom Tallinn og St. Petersburg før Tallink åpnet denne ruta i april i år. Fantaasia går fra Helsingfors om ettermiddagen klokka 16.00 og fra Tallinn kl 20.00. Neste morgen klokka 10.00 legger den til kai i St. Petersburg. Derfra fortsetter den klokka 17.00 og er i Helsingfors igjen klokka 10.00. Om ettermiddagen skal den være klar til å ta fatt på neste tur. Antakelig vil finner og russere utgjøre hoveddelen av passasjertallet. Det er mer enn ti år siden russerne sist kunne dra fra St. Petersburg med et passasjerskip. Tallink lover dessuten båtforbindelse videre helt til Stockholm, for dem som måtte ønske det.

Fantaasia kan ta inntil 1700 passasjerer, lugarplass er det for 913 av dem. Trekantforbindelsen på Finskevika med anløp i Russland betyr at taxfree kan fungere om

bord, selv etter at systemet fra 1. mai tar slutt mellom Estland og Finland som fra den dagen av begge er EU-land. En kompliserende faktor er visumtvangen mellom på den ene sida Russland og på den andre de to EU-landene. Til å begynne med har det også vært problemer med å få bilen med seg inn i eller ut av Russland. St. Petersburg må nå takle en helt ny type reisende som ankommer sjøveien med bil.

Tallink er forberedt på at trafikken på Russland kan være tapsbringende de to første åra. Erfaringene vil avgjøre om det blir forandringer i opplegget. Hvis det er liten trafikk på Tallinn, kan skipet gå fram og tilbake mellom Helsingfors og St. Petersburg. Skulle denne farten derimot bli en suksess, er Tallink forberedt på å bygge et nytt skip for å ta seg av tilstrømningen. Foreløpig blir det forsøkt med noe for enhver smak, slik billettprisene viser. Cruiseprisen viser et sprik fra 625 eek for billigste billett og inntil 9400 eek for den mest luksuriøse opplevelsen. Forhåpningen er å bringe i snitt 1200 passasjerer per tur til St. Petersburg, på årsbasis oppimot 400 000.

Kuressaare på øya Saaremaa får i sommer båtforbindelse med Ventspils og Roja i Latvia. Øya er så pass interessant at det også er opprettet flyrute fra Visby på Gotland. Den kommer i tillegg til flyforbindelsen med Tallinn.

Victoria – Tallinks nye stolthet.

Stortorget i Tallinn

Av Merit Karise-Rødje

Det er noe jeg savner når jeg er borte fra Estland. Torgene! Hovedstadens største kalles Keskurg (egl. Sentraltorget, her omtalt som Stortorget). Det ligger nær Stockmann, Tallinns (og det betyr Estlands) dyreste varehus. Rart å tenke på at så forskjellige verdener kan eksistere så nær hverandre fysisk sett. Hos Stockmann kan kundene ta rulletrapper mellom mange etasjer, under hvite lys, se smilende salgspersonell som snakker minst tre språk og høre søt musikk i høytalerne. På Stortorget, som kanskje dekker et større område enn Stockmann, går jeg mellom rader med enkle trebord der jeg må presse meg gjennom folkemengden, der det blåser eller regner, og jeg hører salgsrop på russisk: "Gode sylteagurker, kom og smak!" Noen ganger stopper jeg og smaker. Men jeg er ingen dreven handler, jeg tør ikke å si når jeg ikke liker dem, og kjøper uansett. Det koster jo bare noen få kroner. Stortorget er først og fremst for folk med dårlig råd, på begge sider av disken. Men ikke bare for dem.

Om sommeren og høsten går nesten alle estere til torgene, tror jeg. For der kan de finne de beste ferske varer – grønnsaker fra store og små gårder og hager, bær og sopp,

urter, osv. Det finnes alle mulige matvarer på torget. Og i tillegg slikt som ikke finnes i vanlige matbutikker, for eksempel varer fra de tidligere Sovjet-republikkene – kjeks fra Russland, urteblandinger fra Georgia, ost fra Litauen, osv. Og en ting som ingen butikker har: brukte klær. Jeg må tilstå at jeg er en stor fan av brukteklær. Men Stortorget er ingen UFF eller Fretex, der alt henger ordnet på stativer og noen allerede har valgt ut det kuleste for meg. Det driver adrenalinet opp når jeg roter inn i en stor kleshaug og finner et kult plagg, noe originalt fra 60- eller 70-tallet. Og det kan koste fra fem og opp til noen hundre kroner. Mange studenter og stylistar fra moteblader handler der, og alle er på jakt etter noe spesielt, noe andre ikke har. Men de fleste kundene er folk som vil ha klær som alle andre har, men de har ikke råd til å kjøpe dem i vanlige butikker. De har gjerne ikke lyst til å fortelle at de har kjøpt dem på torget. Studenter og stylistar vil derimot si med stolthet at de har gjort et funn på torget, til kun fem kroner!

Så vanligvis går jeg hjem fra torget med store plastposer fulle av sylteagurk, blåbær, sopp, russiske kjeks og for eksempel en 70-talls boblejakke øverst. Jeg må nevne en ting til. Det er ikke noe pruting på torget.

Du betaler prisen som står på lappen. Det liker jeg, for jeg er ingen ekspert på pruting. Egentlig er jeg ingen ekspert i å velge ut de beste og ferskeste varene heller, men det er ikke så viktig. Jeg liker hele opplevelsen av lukter, farger, rare mennesker, rare ting. Alt må ikke skjje på fem etasjer, under hvite lys, med søt musikk i ørene.

Torget i Tallinn. (foto: K. Rødje)

Grammy-pris til Estland

Grammy-prisen er truleg den mest kjende musikkprisen i verda. Han har sidan 1958 vorte utdelt kvart år til dei beste plateinnspelingane. Det blir tevla i mange ulike klassar, og fleire estarar har tidlegare vore nominerte, men det var først no, då prisen vart delt ut for 48. gong, at estarane gjekk heilt til topps. Tiia-Ester Loitme var 10. februar i Los Angeles og tok imot Grammy-prisen for plata Sibelius Cantatas. På denne plata blir kantater av Jean Sibelius for kor og orkester framførte av Estlands statlege symfoniorkester (ERSO) dirigert av Paavo Järvi, Ellerhein jentekor dirigert av Tiia-Ester Loitme, og Estlands nasjonale mannskor (RAM) dirigert av Ants Soots.

Paavo Järvi hadde presentert plateideen for selskapet Virgin Classics. Han er no svært stolt over at mesteparten av arbeidet vart gjort i Estland, for det viser at både kunstnarleg og lydteknisk kan estarane hevda seg på internasjonalt nivå. Etter suksessen med Sibelius, er det meininga å ta fatt på innspelinga av Edvard Griegs musikk til Peer Gynt utpå hausten. Deretter står ei plate med musikk av Arvo Pärt for tur. (15.2.04 tf)

Statsborgerskap fra skolen?

Bestått avgangseksamen fra grunnskolen kan bli jevn god med separat eksamen når det gjelder å oppfylle kravene til kunnskap om Estlands grunnlov og samfunnsordning. Dette er innholdet i et ferskt lovforslag fra utdanningsdepartementet, meldte avisa Postimees 30. mars. Tanken bak er at opplæringen i samfunnsfag i den offentlige skolen godt og vel tilsvare kravene for den eksamenen som hittil har vært knyttet til søknadsprosessen. På liknende vis vil avgangseksamen i estisk bli samkjørt med nivåeksamen i estisk, slik at vitnemålet også dokumenterer de fore-

skrevne estisk-kunnskapene. Dersom forslaget går igjennom i parlamentet, vil ifølge utdanningsminister Toivo Maimets unge russere ikke behøve å gjøre annet enn å lese leksene sine skikkelig for å få statsborgerskap. (ØR)

Pengar til rike og fattige

Då den nye nasjonalforsamlinga konstituerte seg i fjor, henta Res Publica professor i astrofysikk, Ene Ergma, til Tallinn som parlamentspresident. Ho gjorde først eit nummer av at ho ikkje ville ha embetsbil, van som ho var med buss og tog. Etter kvart vart situasjonen lett parodisk då ho tok i bruk to embetsbilar – for å spare.

Ho har likevel vist litt tanke for dei som sit i trongare kår. Det blir fortalt ei soge frå Pärnu. Ei bestemor med to barnebarn kom i snakk med ei framand kvinne på bussen. Bestemora fortalde om dottera som var død og om barnebarna som ho derfor tok seg av, men det var vanskeleg for tre personar å klara seg på den knappe alderstrygda.

Den framande noterte namn og adresse, og etter ei tid begynte bestemora å få 2000 eek i månaden. Den framande på bussen var Ene Ergma som 59 år gammal fekk den summen i professorpensjon. Når ho i tillegg som parlamentspresident hadde om lag 40 000 eek i månadsløn, tykte ho at pensjonen kunne gå til den fattige bestemora i Pärnu.

Estlands-nytt meiner absolutt at dette er prisverdig. Ergma ville likevel ha skåra endå mange fleire poeng hos oss om ho i tillegg hadde sett inn ein del av kreftene sine på å få alderstrygda, barnetrygda og heile det sosiale systemet opp på eit menneskeverdig nivå.

Samtidig som dei styrande partia lovar store pengesummer til ein del av dei som føder barn, er det dårlegare med omsorga for dei barna som alt er fødte. I februar las vi i avisene om ein familie i Tartu med åtte barn som var kasta på gata, dette nemnt som eit eksempel. (3.3.04 olm)

Befolkningssvikten

Når folketalet svingar sterkt, får det sjølvsagt mange konsekvensar for heile det estiske samfunnet. Mellom anna blir det peika på arbeidssituasjonen innan visse sektorar, som for lærarar. Så mange som 4 000 lærarstillingar kan bli borte dei nærmaste åra.

For tida er det i Estland om lag 170 000 elevar som får undervisning av 18 000 lærarar. Ein del av dei har deltidstillingar slik at dei totalt fyller 14 000 heile stillingar.

Så tidleg som i 2006 vil elevtalet alt vera nede i 135 000. Når undervisningsminister Toivo Maimets opplyser at tredjeparten av lærarane snart går av for aldersgrensa, skulle vi kanskje ikkje uroa oss. Maimets har fleire middel han kan nytta for å få balanse i forholdet mellom elevar og lærarar. Han kan auka eller skjera ned timetalet som no er 35 veketimar, auka eller minska elevtalet i klassane osv. Ministeren tykkjer at 24 elevar kunne vera maksimum. I mange skular har klassane no færre enn 24 elevar, men store byskular har gjennomsnittleg 26 elevar i kvar klasse. Dersom det blir bremsa litt på skulenedlegging og sentralisering, vil det ha mykje å seia ikkje berre for lærarstillingane, men for heile lokalsamfunn. Det er ei kjent sak at når skulen blir borte, forsvinn også andre institusjonar

nokså fort og folk flyttar frå utkantane.

Innan utdanningssektoren er det yrkesutdanninga som står framfor dei største reformene. Medan 58 yrkesskular no står halvtomme med 35 000 elevar, ser Maimets for seg at det blir satsa på 10–12 av dei. Framleis følgjer det større prestisje med gymnasen og eventuell høyskuleutdanning. Der blir det uteksaminert fleire enn landet treng samtidig som landet manglar folk med skikkeleg yrkesutdanning. Det er på tale å importera sveisarar som faglært arbeidskraft frå Ukraina for at Estland f.eks. skal kunna skriva større skipsbyggingskontraktar. Dette behovet aukar fordi Estland eksporterer så mykje arbeidskraft at den heimlege industrien er truga på viktige felt. Størst er arbeidseksporten til Finland. I fjor fekk 8 000 estarar arbeidsløyve i Finland. Høgare lønn lokkar estarane som dreg ut, og høgare lønn lokkar ukrainarane som kjem inn for å fylla plassane. Somme kommenterer humoristisk at Estland heller kunne ta inn arbeidarar til industrien direkte frå Kina i staden for å halda oppe dette dominospalet. Styresmaktene vil halda lønnsnivået lågt for at Estland skal vera konkurransedyktig, men det er eit tveegga verkemiddel ettersom det samtidig tømmer landet for kompetanse. (*Eesti Päevaleht* 2.2.2004, olm)

Hvem bor i Tallinn og i Estland?

Tallinn hadde ved årsskiftet 393 709 registrerte innbyggere. Av disse var 49 % estere, 37 % russere, 4 % ukrainere, 2 % hviterussere, 1 % finner og 2 % forskjellige andre, blant disse 1 491 jøder, 45 svensker, 39 dansker, 14 kinesere, 8 eskimoer og 2 nordmenn. For fem prosents vedkommende var nasjonalitet ukjent. Det er på forskjellige måter forsøkt å få innbyggerne til å registrere seg. Dette har ført til et tilsig som etter hvert forhåpentligvis vil gjøre mørketallene nokså små.

Før den sovjetiske okkupasjonen var Estlands befolkning temmelig ensartet, faktisk mer homogen enn både i Latvia og Litauen. Den estiske delen utgjorde mer enn 88 %. Den største gruppen ellers var russerne 8,2 % og da var det ikke så mange prosent igjen for de andre å dele, men vi nevner tyskerne som av Hitler ble kalt "hjem" i 1939 og 7000 svensker som ble evakuert til Sverige. Estland mistet 20 % av befolkningen under krigen, i krigstap, deporterte, flyktninger til Vesten, og på andre måter.

Demografisk forskning viser at i perioden 1939–44 forsvant minoritetene. Befolkningen var sterkt krympet, men den bestod i 1944 av 97 % estere. I løpet av sovjetperioden ble dette totalt omsnudd. Mot slutten av okkupasjonstida bestod befolkningen av bare 61,5 % estere. Estlands løsrivelse fra Sovjet betydde en utvandring på ca. 85 000 mennesker. Myndighetene forsøker å holde streng kontroll med innvandring, men Estland oppviser et sant virvar av etniske minoriteter, totalt bor det ca. 140 nasjonaliteter i landet, og 90 forskjellige språk blir snakket som morsmål. Av dagens 350 000 russere i Estland bor 90 % i byer, for det meste i og omkring Tallinn, eller i de nordøstlige delene av landet.

Om vi ser på den prosentvise delen av totalbefolkningen, er det faktisk flere muslimer i Estland enn det er i et land som Tyskland. De estiske muslimene utgjør ca.

4 % av befolkningen, og de har for det meste røttene sine i Kaukasus-området. Stort sett er de ikke i samme grad aktive religionsutøvere som muslimer i andre land. De klart ivrigste religionsutøverne i Estland er de russisk-ortodokse. Dette navnet betyr ikke nødvendigvis at de er russere. I første del av 1800-tallet gikk mange estere over fra protestantismen til den katolsk-ortodokse kirken. Dette skjedde særlig i de fattige områdene på vestkysten og på øyene. Årsaka var et rykte som spredte seg om at de som tok keiserens tro skulle få gratis jord. Dette virket forlokkende på de livegne bøndene og førte noen steder til massiv overgang. Da det viste seg at det ikke ble noen utdeling av jord likevel, var det ikke like enkelt å gå tilbake til lutherdommen igjen. (av, EPL 4.2.2004)

Ingen EU-støtte til geitene

Stakkars estiske geiter! Estland hadde ved årsskiftet offisielt 1140 geiter, og så seint som i fjor fikk eieren 244 EEK i statlig støtte for hver av dem. Nå er det slutt! Og hvorfor? Jo, EU er opptatt av mer enn krumningen på agurkene. Nå har EU funnet ut at det ikke er fjell i Estland, og geitestøtte bevilger de bare til fjellgeiter. Dette skulle ikke hindre et fjellfritt medlemsland i å opprettholde en geitestamme, men geitene har foreløpig ikke møtt forståelse i det estiske landbruksdepartementet. Der innrømmer de åpent at inntreden i EU er den direkte grunnen til den nye geitepolitikken.

De fleste registrerte geitene er melkegeiter som daglig gir 0,5–5 liter melk. Produzenten får 10–25 EEK per liter. Postimees brakte 30.1. et intervju med eieren av en geitefarm i Läänemaa. Han opplyste at geitemelk inneholder aminosyrer som likner på de vi finner i morsmelk. Den fungerer derfor som morsmelkerstatning til nyfødte. Den er videre anvendelig på grunn av pre-

ventiv og helbredende effekt. Et barn som drikker en halv liter geitemelk per dag unngår matallergi, anemi, infeksjoner i tarmkanalen, bronkitt, astma, tuberkulose og en del andre sjukdommer. Alternativet for foreldre med skrantne barn, vil være å kjøpe importert geitemelk til over 50 EEK per liter.

Farmeren holder opp et spøkelse for de styrende: Kanskje må Estland importere geitemelk fra naboen Latvia! Der møter disse ålreite dyrene større forståelse og får minst 40 lat i årlig støtte, som er mer enn det firedobbelte av fjorårets estiske bevilgning. Ettersom det hersker samme fjellmangel i Latvia, må dette komme seg av en annen holdning.

Estlands-nytt minner til slutt om at Estlands høyeste topp, Munamägi, måler 318 meter og er høyest i Baltikum. Gaizina kalns i Latvia når bare opp i 312 meter, og Litauen faller totalt utenfor EUs geitekriterier med Juozapine på 294 meter.

Russiske fly krenkar grensa

L mars slo nyheita ned i estiske media om Lat russiske militærfly fleire gonger har krenka den estiske grensa og utan løyve vore inne i estisk luftrom. Første gongen var 8. oktober, då eit russisk jagarfly var over grensa ved Piirissaar i Peipsi-sjøen. Halvanna veke seinare var to spionfly av type A-50 djupt inne i estisk luftrom frå andre kanten, ved Hiiumaa. Flya vart registrerte med nytt radarutstyr, og medan nyheita i første omgang ikkje vart offentleggjort, sende Estland ein protestnote til Russland som avviste påstandane blankt. Den 19. mars var russarane like fullt over grensa endå ein gong, no med eit militært transportfly av typen AN-26. Igjen nekta Russland for at noko slikt kunne ha skjedd.

Det nye radarutstyret gjer det lett å identifisere framande fly. Tidlegare utanriksminister Toomas Hendrik Ilves kommenterte seinare i ein fjernsynsdebatt på ETV at kor mykje det russiske flyvåpenet har vore over grensa for radaren vart installert, får vi aldri vite. Frå og med 29. mars er det baltiske luftrommet under forsvar av Nato. (*Postimees* 5.3., 24.3.04, ØR)

Ester falt i Irak-krigen

Estland har, om enn i liten målestokk, lagt vekt på å delta i internasjonale operasjoner som fredsbevarere. Dette ser esterne som ledd i det arbeidet som skal sikre deres eget land hjelp om det skulle bli nødvendig en gang.

Vi har tidligere nevnt estisk deltaking i Afganistan. Siden i fjor høst har landet en liten fredsstyrke i Irak, for tida er den på 45 personer. Der er det ikke helt ufarlig, viste det seg. Åtte estere ble såret i desember, og noen sårede er det blitt i år også. Og 28. februar skjedde det første dødsfallet da den 20 år gamle underoffiseren **Andres Nuiamäe** mistet livet. (*ay* 1.3.04)

Tallinn – Europas turistby

Blant europeiske hovedsteder er London det mest populære turistmålet. Byen ble i 2002 besøkt av 11,6 millioner utlendinger, for størstedelen amerikanere og franskmenn.

Franskmennenes egen hovedstad, Paris, kom på andreplass med 9 millioner. Så fulgte Amsterdam, Roma, Dublin og – Tallinn! Med 2,7 millioner utenlandske turister la Tallinn bak seg gamle turistfangere som Stockholm, Budapest og Lissabon. (*ju*)

Snakkande robot i Tartu

Det var då Alar Ainla, fysikkstudent ved Universitet i Tartu, testa ut roboten sin til ei robottevling i Tallinn 21. november at ideen vart til. "Kvifor lærer du han ikkje å snakke?" spurde Neeme Kahusk, sjølv forskar i arbeidsgruppa for data-lingvistikk ved same universitet. Han arbeider sjølv med problem som har med språk- og taleteknologi å gjere.

Men det vart ikkje med spøken. I ettertid har fleire tilsette ved universitetet utvikla tanken vidare, og professor Haldur Õim ved instituttet for generell språkvitskap meiner dette vil vere eit ideelt høve til å prøve ut språkteknologien i praksis og samstundes utvikle den tverrfaglege kompetansen det vil krevje å realisere eit slikt prosjekt. Hovudtyngda vil ligge på fagmiljøet i Tartu, som vil ta seg av både dei mekaniske sidene ved prosjektet og dei meir abstrakt språkteknologiske sidene. I tillegg vil kybernetisk institutt ved den tekniske høgskulen i Tallinn delta med sin unike kompetanse, særleg innan talesyntese.

Prosjektet, som framleis er på idéstadiet, vil sjølv sagt òg kunne skape positiv blest rundt universitetet. Målet er ein robot som både høyrer og snakkar, og er i stand til å handle på grunnlag av språkleg kommunikasjon. (*april* 04, ØR)

Rabies

Hundegalskap er et avleggs navn når sjukdommen sprer seg til stadig nye dyreslag, både villdyr og husdyr, og fra disse til mennesker. I fjor ble en rabiessmittet hest slaktet i Finland; den var importert fra Estland, så heretter kaller vi denne virussjukdommen for rabies.

Blant de vanligste smittesprederne er rev (56 dokumenterte tilfeller i fjor) og mårhund (40 tilfeller). Disse dyreartene blir det drevet utstrakt jakt på samtidig som sjukdommen i seg selv har dødelig utgang.

Estlands jegerforbund har motsatt seg vaksinerings fra fly over skogsområdene. De har et bredt spekter av argumenter, som f.eks. at det vil være mer effektivt om jegerne sprer vaksinen for hånd på de stedene der dyra holder til. Ved flyutslipp vil også andre spise vaksinen, og når jegerne skyter og spiser villsvin, vil de samtidig indirekte spise rabiesvaksine, noe de ikke syns er riktig appetittelig å tenke på. At vaksinen skulle komme inn i næringskjeden på denne måten, er imidlertid utelukket.

Jegerne argumenterer også for rabies som naturens normale regulerende middel. Erfaringer med flyvaksinerings i andre land har vist at den gir en tydelig økning i bestanden av små rovdyr. Dette får igjen konsekvenser for fugler og andre dyrearter.

Rabiesproblemet har i Estland vist en så rask økning at det har vakt internasjonal oppmerksomhet og det har kommet krav om at esterne må foreta seg noe for å hindre at rabies antar virkelige dimensjoner.

Ifølge den planen som er lagt, skal EU delfinansiere flyvaksineringsen i en treårsperiode som begynner våren 2004. Omkostningene er beregnet til 3 millioner euro, og av dette skal Estland selv betale 0,7 millioner. Samtidig må Estland garantere at programmet fortsetter også etter at treårsperioden er slutt. (*ay*)

Hvor stor bestand?

Ved siste folketelling i Estland ble det registrert 1,365 millioner mennesker. Anslagsvis 30 000–65 000 personer, eller 2,5–5 % av befolkningen, unngikk av forskjellige årsaker folketellinga i år 2000. Når det gjelder skogens beboere, skulle tellinga være atskillig vanskeligere og en feil enda mer sannsynlig. Det finst mange metoder for telling av dyrebestanden, bl.a. avhengig av dyrearten. Rådyr og villsvin blir talt der de spiser. Elg, ulv og gaupe blir talt om vinteren på grunnlag av spor. Store dyr må forståelig nok telles mer nøyaktig enn de små.

Jegerne er generelt interessert i de dyra som de har forhåpninger om å felle. Men før fellingskvotene blir fastsatt, er det nødvendig å vite hvor mange dyr som fins i skog og mark.

Ulvens store bevegelighet er sannsynligvis årsak til feiltellinga av den. I løpet av kort tid dukker samme individ opp på forskjellige steder der tellere registrerer forekomsten. Generelt blir tallene satt for høyt for rovdyr og for lågt for klovdyr. Med den beskatningen mennesker og store rovdyr driver på rådyrbestanden, skulle den vært utryddet om den ikke hadde vært atskillig større enn tellingene gir uttrykk for. Muligens fins det tre ganger flere rådyr enn offisielt antatt. Forskning i Norge og Polen viser at ei gaupe i løpet av et år satte til livs ca. 40 rådyr.

For åtte dyreslag blir det i Estland foretatt regelmessig, offisiell telling:

	2003 faktisk?		felt
rådyr	41 000	80 000	5009
villsvin	16 000	16 000	5660
bever	15 500	15 500	3689
elg	11 700	11 700	3438
hjort	1300	1300	148
gaupe	900	620	81
bjørn	550	550	24
ulv	170	60–80	30

Hjelper de svakeste

Noen av beboerne på Samariahjemmet sammen med sin kjære Ingerid t.h. på bildet. (foto: Berge)

På Dagø (Hiiuma) gir Estisk Samariamisjon hjelp til de aller svakeste. I tillegg til å drive kristent hjelpearbeid blant rusmisbrukere og deres familier, har Samariamisjonen også åpnet et hjem for å hjelpe andre svake grupper. På Dagø samarbeider de med kommunen om dette. En del mennesker som ikke kan ta vare på seg selv, eller som ikke lenger tør eller kan bo alene, har fått fast opphold. Bestyreren Ingerid Purge får flere henvendelser som lyder: – Ingerid, kan jeg få komme og bo hos deg?

Ingerid er den største ressursen hjemmet har! Huset i Putkaste som en gang var en barnehage, trenger omfattende renovering som det foreløpig ikke er penger til. Men Vestby og Ås Røde Kors har gitt et kjærkomment bidrag. (rb, øb 20.4.04)

Menn gråter ikke – de drikker!

Spørsmål 1: – Hvor mange 30 år gamle kvinner kjenner du som har drukket seg fra arbeidsplassen? Svar: – Ingen. Spørsmål 2: – Hvor mange menn?

Til det andre spørsmålet kan de fleste estere regne opp flere. Og statistikken viser høyere tall for menn enn for kvinner i de fleste forbindelser. For det første blir det født klart flere gutter enn jenter. Det er flere gutter enn jenter uten foreldre, flere gutter som skulker eller slutter skolen. Det er flere menn enn kvinner som mister jobben på grunn av alkoholproblemer, flere menn som er utsatt for ulykker på arbeidsplassen eller i trafikken, langt flest menn blant uteliggerne, enormt flere menn i fengslene. Men én statistisk kategori er klart kvinne-dominert. Antall kvinnelige pensjonister er mer enn dobbelt så stort som tallet på mannlige pensjonister. (ay)

Rapport fra Diakonisykehuset

Av Ann-Elin Slettahjell

Vi er fire voksne sykepleiere fra Norge som jobber en del på Tallinna Diakooniahaigla (Diakonisykehuset i Tallinn). Som mange av leserne vet, er Tallinna diakooniahaigla gjennom Helsedepartementet og Menighetsøsterhjemmet i Oslo med i Task force-prosjektet.

Prosjektet har vært i gang i snart tre år, og 1.juli skal hele sykehuset stå ferdig restaurert med høy standard i hygiene og sykepleie. Vi har vært så heldige å få være her som rollemodeller i sykepleien – det har vært spennende og lærerikt.

Sykepleiere og hjelpepleiere fra Tallinna diakooniahaigla har vært på hospitering i Norge i mange uker til sammen. Noen har vært på Meldal helsetun, andre på Førdetunet og på Lovisenberg diakonale sykehus i Oslo. Alle er vi godt fornøyde med utvekslingen begge veier, og vi tror mange sykepleiere og hjelpepleiere både i Estland og Norge har nytte av den.

Men skal vi leve mange av årets uker i Estland, så trenger vi å lære språket. Det er jo kjekt å kommunisere med pasientene på deres språk, selv om vi har kjempefflinke tolker som snakker norsk, estisk og russisk.

Da den offisielle åpningen av sykehuset fant sted i september 2003, kom det en

kjekk kar fra Averøya til sykehuset. Han representerte Norsk-estisk forening. Navn: Øyvind Rangøy. Han var en trivelig og blid kar og spurte hva han kunne bidra med i prosjektet. Da kom ideen: Kanskje du vil være læreren vår i estisk? Øyvind sa ja, og nå er vi i full gang.

Vi samles i helger når alle fire søstrene er i Tallinn. Da kommer Øyvind inn fra Tartu og har timer hele lørdag og halve søndag. Siste kurshelg var vi på Lillehammer hos Marit Laderud.

Øyvind kom flybåren fra Tallinn og var med hele helga før han dro tilbake med Estonian Air søndag kveld.

Dette er gøy, men det går ikke fort med oss. Vi må si at læreren vår er en tålmodig mann, han gjentar og oppmuntrer når vi ikke husker. Vi er jo ikke unge lenger!

Vi har det veldig hyggelig sammen, og nå ser vi fram til neste kurshelg i mai. En stor takk til Øyvind, som er så tålmodig med oss.

Er dere i Tallinn, så kom gjerne innom sykehuset på besøk. Det ligger i Hiiuma 42, like ved Onkologisk senter i Hiiuma. Vi blir nok i Tallinn ganske mye også neste år. Da er det sykepleierstudenter og hjelpepleierelevanter som har praksis her og som trenger veiledere.

Øyvind Rangøy med elevene rundt bordet i Tähe 32. Marit Laderud fra Lillehammer, Klara Kleveland og Signe Kleveland Andersen fra Kristiansand, Ann-Elin Winsnes Slettahjell fra Trondheim.

KULTUR

Poesifestivalen

Årets nordiske poesifestival, den fjerde i rekken, blir arrangert 6.-8. mai. Den rekker vi ikke å rapportere om her, men vi trykker et dikt av **Lars Saabye Christensen**. Han deltok sammen med **Steinar Opstad** og **Jan Erik Vold** i 2003. Diktet er inspirert av Tallinn og tilegnet **Eha Vain** som siden starten har vært festivalens primus motor. Hun er en dyktig organisator og sprer poesi til alle deler av Estland.

Himmelen over Tallinn

Til Eha

Så blå
som himmelen
over Tallinn,
åttende mai, 2003
har jeg aldri
sett en himmel
selv ikke ni poeter
fra seks nasjoner
som sammen, i et sekund,
så denne himmelen
kunne skrive
en slik blå bunn
men siden
reiste vi hjem
og forsøkte, men
vi visste: for
å skrive mellom
linjene må du
skrive minst
to linjer
for å leve
må du vite
at det er
en himmel
mellom oss
alle

Estlands bidrag til MGP

Estland har hevdet seg bra i Melodi Grand Prix, og i 2001 sang **Tanel Padar** og **Dave Benton** Estland helt til topps.

Årets nasjonale finale, som gikk 7. februar, ble for første gang avgjort av folket selv. Muligens hadde dette lokket ekstra mange til å slå på fjernsynet, for nå satte programmet en imponerende publikumsrekord med 460 500 seere. Etter at de ti finalistene hadde framført sangene sine, fikk publikum fem minutter på seg til å stemme på favoritten. Det estiske telefonnettet bestod ikke den prøven det ble satt på. Titusenvis av innringere kom ikke igjennom så de fikk avgitt stemme. Dette førte til at seks skuffete finalister leverte klage. Disse klagene fikk ingen betydning fordi resultatet var soleklart. Vinnermelodien hadde fått dobbelt så mange stemmer som nummer to.

I den internasjonale finalen i Istanbul 15. mai i år vil ensemblet *Ungjentene* (Neiokõsõ) representere Estland. Gruppen består av **Anu Taul**, **Triinu Taul**, **Astrid Böning**, **Diana Põld** og **Kadri Uutma**. De blir akkompagnert av **Peeter Jõgioja** på slagverk. Musikken er komponert av **Priit Pajusaar** og **Glen Pilvre**, teksten er skrevet av **Aapo Ilves**.

Jentene synger på sørvestisk (võrumål). Selv oppfatter sørvesterne dette som et eget språk nært i slekt med estisk. Andre ser på võruspråket som en estisk dialekt.

Melodien, språket og draktene viste sterk tilknytning til gamle folkelige tradisjoner. Opplegget kunne få nordmenn til å tenke på den gangen Norge satset på det samiske og endte opp med null poeng. Vi tror og håper at det skal gå bedre for *Ungjentene*. På neste side gjengir vi sangteksten i original og med oversettelse til norsk ved **Øyvind Rangøy**. (jv)

Tii

Esi hinn äst
hummogu heräti
kikkalauluga
lätsi jäti vallalõ väräti
tulku tõösõ ka

saa-õi maada
tii lätt jo edesi
ümbre mi õi lää
huug om sääne

et sääl kon silmäpiir
ummi varbit nää

oroviir mõtsatii ülö jöö ülö mää
tiia-õi kohe tuu elo viil käänd

eelä mi joht olli ja
täämbä mi tulli ja
hummõl mi jälki jo lää
päävākõ paistus jo
kõgõ mi süämen
ja egäl puul om miil jo hää

täämbä mi tulli
mi olõ-õi ulli ja
humm õl mi jälki jo lää
päävākõ paistus jo
kõgõ mi süämen
ja egäl puul om miil hää

esi hinn äst...

Vegen

Meg sjolv
vekte eg om morgonen
med hanegal
eg gjekk frå porten open
lat dei andre òg kome
får ikkje sove
vegen går vidare
vi velt ikkje
for farten er slik

at der synsrande er
ser eg tærne mine

dalsida skogsvegen over elva over åsen
eg velt ikkje kor livet fører hen

vi var her alt i går og
i dag kom vi og
i morgon går vi alt vår veg
sola ho skin
alltid i hjarta våre
og allstad har vi det godt

i dag kom vi
vi er ikkje dumme og
i morgon går vi alt vår veg
sola ho skin
alltid i hjarta våre
og allstad har vi det godt
meg sjolv ...

Ensemblet Ungjentene vant den estiske finalen.

(foto: ETV/Ülo Josing)

Nordisk anerkjennelse

Kvinnene er i mange sammenhenger de store kulturbærerne. Da Nordisk ministerråd i Tallinn i februar i år for første gang delte ut kulturpriser til velfortjente kulturarbeidere, ble tre kvinner belønnet med 30 000 cek hver.

Anne Erm har gjort en innsats for nordisk musikk. Det er hun som står bak Jazzkaar, den største jazzbegivenheten i Baltikum. Jan Garbarek og Mari Boine er et par av de aktørene hun har invitert til Jazzkaar.

Tiina Lokk er leder for filmfestivalen Piimedad Ööd (De mørke netter) der det i årenes løp er presentert mye nordisk film. *Kristin Lavransdatter*, *Heflig og begeistret*, *Alt om min far* er bare noen få eksempler på det som har vært vist.

Heidi Sarapuu arbeider med teater og litteratur. Hun er sjef for Varius, Estlands eneste lyrikkteater, som kan mer enn å deklamere. Det har framført dramatiseringer av nordisk litteratur og av biografiene til nordiske forfattere som Karen Blixen, Nils Ferlin og Sigrid Undset. Hun har også et fast program i radioen der gammel og ny nordisk litteratur blir presentert. (jv)

Bibliotekvederlag

Våren 2004 betaler den estiske staten for første gang vederlag til forfatterne for de bøkene som står på bibliotekene til gratis utlån. Det er avsatt en million eek for formålet. Vederlag blir bare betalt til Estlands egne forfattere, og det skal skje på grunnlag av statistiske opplysninger om antall utlån. Det er antatt at forfatteren vil få om lag 0,20 eek for hver gang et verk har vært utlånt.

Romanforfatteren **Anton Hansen Tammsaare** (1878–1940) kommer på femteplass med storverket *Sannhet og rett*. Høyest av vår tids forfattere kommer **Andrus Kivirähk** på tolvteplass med *Trollskap i november* (som vi nylig har fått på norsk) og **Kaur Kender** med *Iseiseivuspäev* (Selvstendighetsdagen) på femtendeplass.

Tallinn får sykkeldrosje

Samme dag som Estland blir en del av EU, setter tallinnfirmaet Velotakso OÜ i drift en annleis drosjetrafikk i hovedstaden. Etter planen skal sju sykkeldrosjer betjene sentrale deler av byen. Turene vil være fast prisa, billetten kommer på 35 estiske kroner for en enkelttur eller 70 for en tur gjennom heile sentrum. Lønnsomheten er det reklamen som må stå for, så firmaet er på utkikk etter sponsorer med sans for det innovative blikkfanget de her kan få. De miljøvennlige drosjene veger om lag 100 kilo og har plass til fører og to passasjerer. I tillegg til pedaldrift har de 21-girs trehjulingene elektromotor som hjelper til i tunge motbakker. Gjennomsnittsfarten ligger på mellom 15 og 20 kilometer i timen.

Sykkeldrosjer på Tallinns gater.

Slike sykkeldrosjer vart først tatt i bruk i Berlin i 1997 og er siden blitt populære i mange europeiske byer. Det er særlig turister i Tallinn Velotakso håper å appellere til. Det er ei gruppe som har god tid til å se seg om der hovedstaden har mye fint å vise.

Ifølge Postimees har prosjektet all muling støtte frå byrådens side, sjøl om det inntil videre er uklart hvilke lover som regulerer drifta. De miljøvennlige, stillestående drosjene er nemlig verken drosje eller kollektivtransport, slik gjeldende lovverk definerer de transportmidlene. (IT)

Jan-Ivar Byrkjemoen:

BØKER

Andrus Kivirähk: *Trollskap i november*. Pax Forlag 2004. 206 sider.

Det er sju år siden sist vi fikk en estisk roman på norsk, så nå var det på høy tid. Den som nå foreligger, skulle være representativ ettersom den både ble utropt til årets beste bok i Estland i 2000, og i fjor mottok Tammsaare-prisen som den beste romanen i løpet av siste femårsperiode.

Det blir ikke gitt noe nøyaktig tidspunkt for handlingen, men ut fra miljøet med den tyske baronen på storgodset og landsbybefolkningen rundt dette, kan vi forestille oss at det er 1800-tallet etter at livegenskapet er opphevet. Der har vi samtidig én av mange paralleller til våre dagers Estland som for kort tid siden ble befridd fra det sovjetiske åket. Overleveren Kodde-Ott har tjent djevelen i helvete inntil han blir kastet ut derfra og straks drar til presten der han blir kirketjener. Mange overleverer hadde sentrale oppgaver i det kommunistiske helvetet for Estland ble selvstendig og de gikk inn i markedsøkonomiens etterlengtede paradisi.

Jaan dreng utgjør det absolutte bunnskiktet i samfunnet. Han drømmer om makt og velstand. Da dette ønsket blir oppfylt, kan han bare kaste seg ut i perspektivløse eksesser. De fleste av romanens personer hever seg ikke så høyt over dette nivået, for de er hovedsakelig opptatt av å skaffe seg ting, og de gjør det ved å stjele fra godset eller fra hverandre. Storgodset spiller i romanen en liknende rolle som staten under kommunismen. Fra godsherren og fra staten er det riktig å

stjele, men det gav mange estere dårlige vaner som de beholdt etter at selvstendigheten var gjenopprettet og staten i prinsippet var deres egen.

Trollskap i november er i Estland omtalt som et kurs i gammel folketro. Det opptrer underjordiske og overnaturlige vesener. Noen av dem kjenner vi fra Norge, andre er interessante nye bekjenskaper. En sentral skapning er *skratten* som folk lager seg av gamle sopelimer o.l. Ved å gi tre dråper blod til djevelen kan de kjøpe liv til skratten, men har samtidig solgt seg selv til samme mann. Dette er ikke så alvorlig som det ser ut til, for det Gamle-Eirik får, er tre dråper rød saft. Så det fikk fanden fordi han var dum! For den kløktige er det ingen grenser, han kan til og med seire over pesten.

Selve ordet skratte er et gammelt germansk lån til estisk, i islandsk er det rett og slett synonymt med djevel. I boka forstår vi at skratte er en type dradokke som har til oppgave å tjene eieren, først og fremst ved å stjele fra godset og fra naboene. Men selv skratten har sine begrensninger: Den kan ikke hente mennesker. Dette går opp for den unge godsfogden først etter at han har laget seg en skratte av snø. Bare en skratte av nyfalt

Andrus Kivirähk.

(foto: tf)

snø er så ubesudlet at fogden kan tenke seg sin elskede i armene på den. Snø er frosset vann. I flytende form har snømannen besøkt fjerne land med andre andre skikker. I romanens miljø blir han et spennende internasjonalt kulturelement som stimulerer romantiske drømmer og lengsler.

Humor er noe av det vanskeligste å overføre fra et språk og en kultur til nye omgivelser. Selv om vi antar at noe kan ha gått tapt på veien, sitter vi igjen med en utrolig beholdning. Takket være det saftige språket er det en grotesk morsom bok, bl.a. krydret med fantasifulle skjellsord, som sikkert ikke har vært det minst krevende å oversette.

Kivirähk er født i 1970 og hører med til den unge garden. Han er muligens den mest produktive av alle Estlands forfattere. Det strømmer ut romaner, skuespill, barnebøker osv. Etter å ha lest *Trollskap i november* ser vi allerede fram til neste bok av samme mann. Forlagene er selvsagt ute etter det som selger. Det skulle denne boka kunne gjøre, for den har fått susende oppslag både i avisene og i NRK Boktilsynet. Men for å få estisk litteratur på norsk, er det viktig at estlandsinteresserte sørger for at slike bøker har et marked. (jv)

Mati Erelt (red.): *Estonian Language*. Supplementary series of the journal *Linguistica Uralica* Volume No 1. 414 sider, innbunden. ISSN 0868-4731, ISBN 9985-50-359-7. Tallinn, 2003.

Inntil nylig var det siste vitenskapelige oversiktsverket over estisk språk for internasjonale lesarar *Introduction to Estonian Linguistics* frå 1965 av Alo Raun og Andrus Saareste. Det tek til å bli ei stund sidan no, og både språkvitskapen og den estiske språksituasjonen har utvikla seg sidan den tid. No ligg det føre ei ny engelskspråkleg bok som skal fylle gapet og gjere det mogleg for interesserte verda over å få ei oppdatert oversikt over dei vesentlege aspekta ved estisk språk og

språkforskning. *Estonian language* er redigert av Mati Erelt, og medforfattarane er kjende namn innanfor estisk språkvitskap: Tiit-Rein Viitso, Karl Pajusalu, Lello Keevallik, Heli Laanekask og Tiit Erelt.

For å gjere det heilt klart: Dette er ikkje ei lærebok i estisk – den som berre er interessert i å lære seg praktisk estisk vil ikkje ha bruk for denne boka. Ho er heller ikkje populærvitenskapleg, og ein bør nok ha grunnleggjande kunnskapar i lingvistikk og ein god porsjon interesse for å ha nemneverdig glede av verket. Ein treng derimot ikkje forkunnskapar i estisk eller andre uralske språk.

Boka inneheld seks hovudbolkar: estisk språkstruktur, språkutvikling (T.-R. Viitso), dialektar (K. Pajusalu), skriftmål (H. Laanekask, T. Erelt), dagleg tale (L. Keevallik) og språkforskning (M. Erelt). Alle bolkaner er skrivne av leiande forskarar på dei aktuelle områda. Kvar av bolkaner har dessutan ein solid bibliografi. Dermed gir boka i komprimert form ei samla framstilling av det som er å vite om estisk i dag. Ein ryddig struktur, godt innhaldsregister, stikkordregister og namneregister gjer det lett å orientere seg i stoffet og å bruke boka som oppslagsverk.

Det teoretiske grunnlaget boka gir, vil vere tilgjengeleg uavhengig av konkrete språkkunnskapar, men boka vil nok gi lesarar med grunnleggjande estisk- eller finskkunnskapar meir utbytte. Litt pussig er det at ei bok som tek sikte på eit internasjonalt publikum gjengir uttaleeksempel i finsk-ugrisk fonetisk transkripsjon (FUPA) framfor det internasjonale IPA-alfabetet. Dette skulle likevel ikkje vere til særleg hinder, sidan dei aktuelle FUPA-teikna er forklarte og sidan det er snakk om berre ein liten del av heilskapen boka utgjer.

Alt i alt er boka ein god ressurs for filologar, lingvistar og andre som vil ha teoretiske bakgrunnskunnskapar om estisk. (ØR)

Ny formann

Estlands forfatterforening ble dannet i 1922 etter initiativ av Friedebert Tuglas (1886–1971). Fra 33 medlemmer ved dannelsen har organisasjonen vokst så den nå teller 295 forfattere og oversettere. En stor del av disse bivalet 16. april 2004 det generasjonsskiftet som foregikk på årsmøtet. Mati Sirkel (55) var egentlig ikke så gammel han heller, men hadde vært i ledelsen i 14 år og innehatt vervet som formann siden 1995. Nå ønsket han å gå av og anbefalte den 33 år gamle Jan Kaus som etterfølger for neste treårsperiode. Sirkel er utdannet litteraturviter og har gjort seg bemerket som en dyktig oversetter, bl.a. fra tysk og svensk. For Kaus ligger tilsynelatende hele kulturen innenfor kompetanseområdet. Han har studert pedagogikk og filosofi, og han er blant annet lyriker, prosaist (roman, novelle, essay), filosofilærer, redaktør, kritiker, komponist, illustratør og oversetter. Det ble en klar seier for Kaus i avstemningen. Av 187 avgitte stemmer fikk han 145, mens resten var fordelt på tre motkandidater. Mati Sirkel blir for øvrig sittende som styremedlem, og sammen med han finner

Jan Kaus.

(foto: tf)

vi der Mall Kaevats-Jõgi, Märt Väljataga, Piret Viies, Maimu Berg, Kalev Kesküla, Andrus Kivirähk og Krista Kaer. Janika Kronberg leder Tartu-avdelingen og Udo Uibo er redaktør for foreningens tidsskrift *Looming*. (jv)

Norsk litteraturaften

Nasjonallbiblioteket i Tallinn har en sal for nordisk litteratur som heter Põhjamaade saal. Utover vinteren ble det arrangert en serie programmer som hver gang tok opp litteratur fra ett av de nordiske land. Torsdag 18. mars var turen kommet til Norge.

Kveldens gjest var oversetteren **Elvi Lumet** som kåserte om **Herbjørg Wassmo** – biografisk bakgrunn og forfatterskap. Av Wassmos åtte romaner har Elvi Lumet hittil oversatt alle unntatt den siste, *Flukten fra Frank*. Nylig kom *Det sjuende møte på*

estisk, så denne boka fikk denne kvelden spesiell omtale. Litteraturforskeren **Hilve Rebane** bidrog med en vurdering av verket som hun karakteriserte som en virkelig god kjærlighetsroman fra samtidslitteraturen. Skuespillerne **Luule Vara** og **Indrek Sarapuu** fra teater Varius leste utdrag fra romanen.

Interessen for norsk litteratur er alltid stor. Den lille salen på nasjonalbiblioteket var stappfull, og det ble satt inn mange ekstra stoler, så vi antar at det var ca. 35 tilhørere. (EL)

Radio Free Europe

Den amerikanske radiostasjonen Radio Free Europe begynte verksemda frå München i 1951 og sende på ulike språk til land i Aust- og Sentral-Europa. Radio Liberty sende frå 1953 til Sovjet. Fram til 1972 vart sendingane frå RFE/RL finansierte av CIA, deretter direkte av Kongressen i USA. Dei to stasjonane vart i 1976 slått saman under same tak og leing.

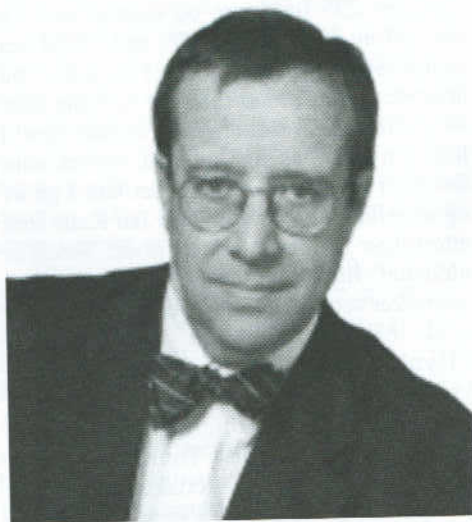
Utviklinga i Aust-Europa gjorde etter kvart at styresmaktene i USA tykte at ein del av sendingane var overflødige, og 30. januar i år vart sendingane etter vedtak i Kongressen avslutta på estisk, latvisk, litauisk, bulgarsk og kroatisk. Framleis er det sendingar på nesten 30 språk. Viktige område er t.d. Afganistan, Turkmenistan, Serbia og Kosovo.

Den første prøvesendinga på estisk gjekk i eteren frå München 20. juli 1975. Frå 1996 av hadde stasjonen hovudkvarteret sitt i Praha. Utanriksminister i to periodar og ein av dei leiande sosialdemokratane i Estland, svensk-amerikansk-estiske **Toomas Hendrik Ilves**, er vel for oss den mest kjende personen knytta til RFE. Han var frå 1984 tilsett som analytiker. Deretter var han 1988-93 leiar for den estiske redaksjonen på 12 personar og fekk med seg den dramatiske utviklinga frå sovjetrepublikk til suveren stat.

Statsminister Juhan Parts sende eit brev til presidenten i USA der han på vegner av folket uttrykte takksemd for dei estiske sendingane som under sovjetokkupasjonen hadde fungert som eit vindauge ut til den frie verda.

Då Lennart Meri var utanriksminister ein kort periode, foreslo han RFE til Nobels fredspris. Ved nedlegginga i år har tre parlamentsmedlemmer frå partiet Res Publica diltat etter og like eins foreslått prisen til RFE. Radiostasjonen stod for grunnleggande menneskelege rettar til å vere informert, utveksle og formidle

informasjon og synspunkt. Forslagsstillarane meiner at sammanbrotet i dei totalitære austuropeiske landa ikkje ville skjedd på så fredelig måte og gjeninnføringa av demokrati ville ikkje skjedd så raskt utan innsatsen til RFE.

Toomas Hendrik Ilves arbeide i mange år for RFE.

Mediaprofessor Marju Lauristin ved universitetet i Tartu ser det som eit stort tap at RFE no har slutta å senda på estisk. Noko av det redaktørane i RFE var dyktige til, og som estiske redaktørar ikkje maktar, det er å analysere og kommentere det som skjer på det innanrikspolitiske planet. (*Postimees* 30.1., olm 5.2.04)

Betal studiegjeld med barn

Det ble i januar vedtatt en lov som gjør det mulig å stryke småbarnforeldres studiegjeld på visse betingelser. Forelder som søker, må ha barn under tre år, og barnet må være født under studiet eller i tilbakebetalingsperioden for studielånet. Samtidig må forelderens ha gjennomført hele studiet innen normert studietid. (ay)

Ba for biblioteket – fikk et kulturhus

Av Rigmor og Øivind Berge

Tiiu Kivilo smiler bredt! Da Vihula kommune i Lääne-Virumaa fylke på nordkysten av Estland ville legge ned biblioteket i landsbyen Karepa, protesterte hun og de andre beboerne i området. Tiiu fikk beholde biblioteket. Attpåtil fikk hun et stort kulturhus som er bygget i mellomkrigstida.

Nå er kulturhuset lovet EU-støtte på ca. 900.000 EEK. Forutsetningen er at kommunen også yter ca. 100.000 EEK. Vil den det? Dessuten, hvem betaler moms? Her står utfordringene i kø, men også mulighetene.

Kulturhuset er det siste samlingspunktet beboerne i Karepa og de omliggende landsbyene har, og de står sterkt samlet om saken. I nærheten ligger hjemmet til den kjente maleren Richard Sagrits (1910-68). Den 14. og 15. august blir det holdt en kulturfestival på stedet.

Festivalen kan være vel verd et besøk, og samtidig er det anledning til å gjøre seg kjent med resten av Vihula som for størstedelen ligger innenfor området til

Lahemaa nasjonalpark. Badestrendene er både lange og brede med plass til mange turister uten at det blir trengsel. Langs kysten er det strødd utrolig tett med vandreblokker som ligger igjen etter istida. Det er lagt naturstier av varierende lengde, og en vandring der er interessant samtidig som det er balsam for sjelen. Men du bør være vaksinert mot sjukdommer som blir overført av flått, for slike er det en del av.

Kulturminnesmerker er det rikelig av. Borgruinene i Toolse er levninger av forsvarsverker reist på 1400-tallet. Det ligger mange gamle herregårder i Vihula. Selve perlen er Palmse gods – om vi da ikke skal kalle det et slott. En gaidet omvisning på Palmse er et vanlig tilbud til turister som vil se noe utenfor Tallinn. Sagadi gods er blitt utdanningscenter for skogbruksfag og med hotell drift fra mai til september. Käsmu-halvøya var et av de mest velstående stedene i landet med skipsbygging og brennevinssmugling som spesialiteter. Her var det sjømannsskole (1884-1931) som nå er blitt til sjøfartsmuseum. (20.4.04)

Tiiu Kivilo feirer kultursuksessen med en god kopp kaffe.

(foto: Berge)

MUSIKK

Musikkmedarbeidere

Estlands-nytt har lenge savnet en musikkarbeider. Nå har vi plutselig fått to, i og med at musikkelskerne **Kjetil Rødje** (30) og hans estiske kone, **Merit Karise-Rødje** (32) har sagt seg villige til å bidra på dette feltet. Merit er fra Tallinn

og har studert engelsk og journalistikk i Tartu. Hun har allerede påvirket NRK så vi har fått høre litt mer estisk musikk på P2. Kjetil vokste opp i Haugesund og er utdannet sosiolog fra Universitetet i Oslo. Han har tidligere skrevet om musikk i Haugesunds avis og vært aktiv som pressekontakt i Blindern Filmklubb.

Musikkspalten vil bringe allsidig musikkstoff. Vi kommer til å få både interessant bakgrunn og informasjon om aktuelle begivenheter og utøvere.

Som et fast innslag er det meningen å tipse leserne om interessant musikk som de kan hente med seg hjem på plate fra Estlands-besøket.

Kjetil og Merit har ikke tenkt å la musikken danne grenser for skrivingen, så de deler med seg av erfaringer og innsikt på flere områder. Et eksempel på dette er Merits opplevelse av torget side 16 og av grensebyen Narva på siste side i dette nummeret.

Jaak Sooäär – en travel jazzkar

Av Kjetil Rødje

Jaak Sooäär (31) er en travel mann, og et oppadstigende navn i estisk og europeisk musikk. Han er involvert i et utall musikalske prosjekter, både hjemme i Estland og i diverse europeiske land. For Jaak er grenser til for å krysses, både i musikalsk og geografisk forstand. Dermed var det desto mer gledelig at Jaak fant tid til et intervju med Estlands-nytt, like før han måtte haste av gårde til direktesending på estisk tv.

Norsk jazz har en spesiell posisjon i Jaaks liv. Alt på 80-tallet ble interessen vekket av artister som Jan Garbarek og Terje Rypdal. Disse artistene ble utgitt på det tyske plateselskapet ECM – et prestisjetungt og toneangivende plateselskap for jazz og samtidsmusikk, som også utgir estiske komponister som Veljo Tormis og Arvo Pärt. Garbarek og Rypdal har for øvrig begge tidligere spilt på jazzfestivalen Jazzkaar, som i år arrangeres i Tallinn for 15. år på rad. Jaak Sooäär har selv vært aktiv i forbindelse med Jazzkaar i flere år, både som utøver og arrangør. Han forteller at festivalen har huset en rekke norske artister opp gjennom årene. Tidligere har artister som Bugge Wesseltoft, Nils Petter Molvær, Mescallino, med flere dukket opp, og i år er det Sissel Endresen og Super-silent som står for de norske bidragene. Jaak forteller at den unike norske turnéstøtten til musikkartister gjør det økonomisk mulig å hente inn norske artister til Estland.

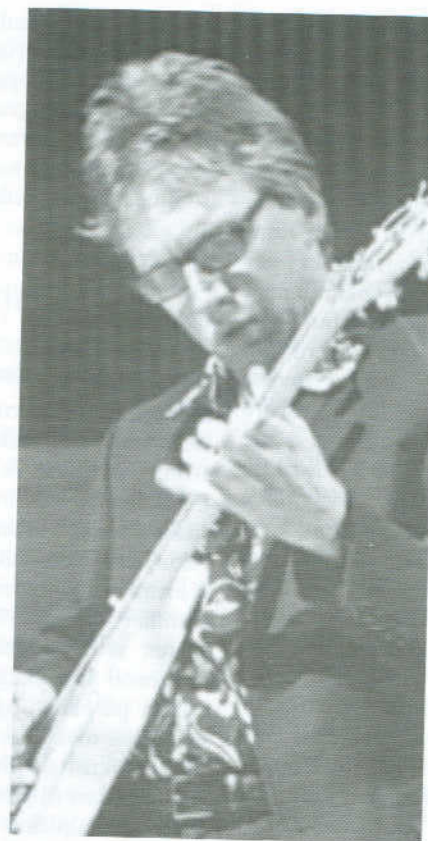
– Vi kunne aldri selv klart å finansiere reise og honorar for disse artistene, men ettersom artister med norsk statsstøtte kan bookes uten økonomisk risiko for den lokale arrangøren, er det særlig gunstig for oss med norske utøvere på programmet, forteller Jaak Sooäär. Jaak fremhever Norge som et foregangsland på en rekke områder når det gjelder jazz. Han trekker frem både gunstige økonomiske

støtteordninger og jazzmiljøet ved musikkakademiet i Trondheim som faktorer som gjør at Norge særlig i løpet av de siste årene har blitt et foregangsland innen ny og grense-sprengende jazz-musikk. I Norge har grensene mellom jazz og sjangre som samtidsmusikk, elektronisk musikk og eksperimentell popmusikk blitt brutt ned, og spennende nye musikalske uttrykk har oppstått. – Så langt har vi ikke kommet her i Estland ennå, sier Jaak, men han forteller at han stadig arbeider med nye prosjekter som tar sikte på å utvide det musikalske feltet.

– Til nå har jeg vært involvert i mer eksperimentelle prosjekter innen jazz og fri improvisasjonsmusikk når jeg har spilt utenlands, mens jeg her i Estland for det meste har spilt former for moderne pop. Dette er nå i ferd med å endre seg, og publikum begynner å bli mer åpne for nye ting. Mye har skjedd i løpet av de siste 4-5 årene, sier Jaak.

Musikk før og nå

– På 80-tallet var mange av de beste rockegruppene i Sovjetunionen fra Estland, forteller Jaak. Estland var den mest vestlige av Sovjetrepublikkene, både geografisk og kulturelt, og forholdene var friere her enn i resten av unionen. Her ble langhårete rockemusikere tolerert, mens disse ville fått klippet av seg håret umiddelbart i nabo-

Jaak Sooäär:

(foto: K. Rødje)

republikkene Latvia og Litauen. Et band som Radar hadde stor suksess og ble svært populære over hele Sovjetunionen. Men situasjonen endret seg etter at Estland ble selvstendig. På 90-tallet tok de kommersielle radiostasjonene over, og Jaak mener at dette ødela den lokale musikkscenen. – 90-tallet var en tørketid når det gjaldt musikalsk utvikling i Estland, diskjockeyer som kun spilte utenlandsk hitmusikk tok fullstendig overhånd, forteller Jaak. Musikkfestivaler slet tungt økonomisk, og mange gikk dukken. Jazzkaar-festivalen overlevde takket være primus motor Anne Erm, som la ned et enormt arbeid og

personlig garanterte økonomisk for festivalen.

Selv valgte Jaak i 1996 å dra til Danmark for å studere ved konservatoriet for rytmemusikk i København. Der ble han værende inntil han returnerte i 2001. Her hjemme har han, ved siden av å undervise i elektrisk gitar ved musikkakademiet, blitt en svært aktiv kraft i de musikkmiljøene som nå begynner å blomstre i Estland.

Jaak er blant annet involvert i arbeidet med å starte en jazzlinje ved musikkonservatoriet, og han forteller at jazz nå begynner å få solid fotfeste igjen. Alt på 1920-tallet ble jazzmusikk populært i Estland, hvor musikken ble introdusert gjennom amerikanske filmmusicals. Under den sovjetiske okkupasjon var imidlertid

jazz en musikkform som ble sett på med lite blide øyne av makthaverne. Jazz ble betraktet som et symbol på Amerika, og Jaak forteller at det å spille saksofon ble sett på som et første skritt mot å bli spion for Vesten. Imidlertid ble situasjonen bedret noe på 1960-tallet. I 1967 ble det for første gang arrangert jazzfestival i Tallinn. Hovedattraksjonen på programmet var Charles Lloyd Quartet (som blant annet inkluderte pianisten Keith Jarrett) fra USA. Amerikanerne støtte imidlertid på problemer, og ble motarbeidet av Sovjetmyndighetene. Først hadde de store problemer med å få visum, og etter at de omsider ankom landet, fikk de kun oppholde seg på hotellet. Situasjonen endret seg imidlertid brått etter at New York Times hadde et stort oppslag som fortalte at Sovjetunionen nektet musikere med svart hudfarge å opptre. Etter avisoppslaget ble det gitt klar melding over telefon fra Moskva til Tallinn: La amerikanerne spille! Konserten ble en suksess, og Charles Lloyd Quartet kunne vende tilbake til Tallinn i 1997 for å opptre på Jazzkaar-festivalen, 30 år etter sin første opptreden i Estland. En opptreden full av minner for både utøvere og de blant publikum som kunne huske den gang kvartetten første gang gjestet Estland.

Jaak Sooäär opptre selv flere ganger under årets Jazzkaar-festival, med noen av de utallige samarbeidsprosjektene han er involvert i. Ved siden av bandprosjekter i Danmark og Tyskland (duoen Dessert Time med saksofonisten Daniel Erdmann), har han spilt sammen med internasjonalt kjente navn som Han Bennik og Conny Bauer. Dessuten er han involvert i en rekke prosjekter hjemme i Estland. Av særlig interesse for Estlands-nyttas lesere kan nevnes Eesti keeled, et jazz-folk ensemble som kan oversettes til både estisk språk, estiske tunger og estiske strenger.

Etter planen skulle Jaak Sooäär ha spilt i Norge i januar i år, med bandet The Dynamite Vikings, et eksperimentelt

jazzband som Jaak startet i Danmark. Imidlertid måtte Norges-turen avlyses da bandets trommeslager ble alvorlig syk. Jaak håper at anledningen til å spille i Norge vil by seg igjen i sommer, da han har planer om en liten turne sammen med den norske trommeslageren Erik Smith.

Platetipset

Av Merit Karise-Rødje

Sabaga täht (Stjerne med hale)

Eesti keeled og Jaak Johanson, Riho Sibul
Utgitt av Hitivabrik 2002

Eesti keeled er fire estiske musikanter – Jaak Sooäär (elektrisk gitar), Ain Agan (akustisk gitar), Tuule Kann (kantele), Pille Karras (bass-kantele), som har spilt sammen siden 1999. Gjestesangere på platen er Jaak Johanson og Riho Sibul. Johanson har bakgrunn i folkemusikk og spiller på platen også munnharpe. Sibul er en estisk rockelegende som på platen også spiller akustisk gitar. Sabaga täht er den andre platen til Eesti keeled, den første var instrumentalplaten Holy Lake. Band som kombinerer gitar og kantele, jazz- og etnomusikk, er et ganske spesielt fenomen i estisk musikk. Som gruppens navn sier, er alt på estisk: estiske strenger spiller, estiske tunger synger. Og vi kan jo si at i Estland er det mange ulike 'språk'. For eksempel lyden av et hurtig, støyende og nervøst byliv. Men Eesti keeled snakker et annet språk – rolig, stille og mediterende. Kritikerne har beskrevet musikken deres med ord som varmt, intimt, dypt og særegent. Jaak Sooäär selv sier at hensikten var å spille musikk som er menneskelig og enkel, musikk som ikke så ofte er å høre i dagens Estland. Han har selv skrevet både musikken og tekst for halvparten av sangene. Kvartetten har bestemt seg for å fortsette med dialogen mellom jazz og etno-musikk, men formen vil bli ny og foranderlig.

fra side 48 Narva

Jeg begynte modig på estisk, og som jeg hadde håpet, kunne jenta i turistinformasjonen estisk. Men når hun stod fast, kom ofte et engelsk ord før det estiske.

Uansett forstod vi hverandre godt og fikk gode tips om severdigheter og spisesteder.

Etter å ha lagt igjen bagasjen på det lille hotellet, tok vi en tur langs Narvaelva, som er grense mellom Estland og Russland. På begge sider av elva er det mektige festningsanlegg. På estisk side ligger Hermann-festningen, som først ble bygget på 1200-tallet. På russisk side ligger Ivangorod-festningen fra 1492. Ettersom det kreves visum for å krysse grensen til Russland, kunne vi ikke dra til østbredden og måtte nøye oss med å besøke Hermann-festningen. Her fant vi en utstilling som gav oss mer informasjon om Narvas turbulente fortid. I mars 1944 ble Narva bombet av sovjetiske bombefly. Befolkningen rømte videre innover i landet etter hvert som de sovjetiske styrkene beveget seg inn i byen. Etter krigen lå byen i ruiner, og de nye, sovjetiske makthaverne tillot ikke de tidligere innbyggerne å vende tilbake. I stedet ble nye befolkningsgrupper fra andre steder i Sovjetunionen hentet til Narva for å bosette seg der. De av byens tidligere innbyggere som trosset forbudet mot å vende tilbake, ble i 1948 og 1949 deportert til Sibir.

Gamblebyen i Narva, som var fra 1600-tallet, ble lagt i ruiner under krigen. Den offisielle Sovjet-versjonen var at den ble ødelagt av tyskerne. I 1950-årene ble det holdt møter om framtiden til de estiske Sovjet-byene. Det ble bestemt at Narva representerte tysk, vestlig, kapitalistisk byggekultur, og at det nye Narva skulle bli en ekte sosialistisk by bygd etter sovjetiske idealer. De gjenstående ruinene ble jevnet med jorden av bulldosere, og den gamle karolinerbyen ble erstattet med grå sovjetblokker. Hermann-festningen, rådhuset (som i dag ikke er i bruk), og to andre hus var alt som var igjen av gamlebyen.

Etter hvert som de nye boligblokkene

kom på plass, ble stadig flere innbyggere sendt inn østfra. Dette forklarer hvorfor Narva nå kan karakteriseres som en russisk by.

Og overalt i Narva måtte jeg snakke russisk. Alle restaurantene hadde menyer på tre språk, men når jeg bestilte på estisk, fikk jeg som oftest svar på russisk. Men på en meny fant vi vår første norske overraskelse i Narva – *norra salat* (norsk salat) som inneholdt laks og forskjellige grønnsaker. Selvfølgelig smakte vi også på gode tradisjonelle russiske retter som *pelmeni* dvs. raviolilignende kjøtt-dumplings, og *seljanka* som er tomatsuppe med kjøtt. Disse rettene kan vi nå betrakte som en del av det estiske kostholdet. Pelmeni spiser esterere for det meste hjemme, mens seljanka står på menyen på alminnelige spisesteder.

Vi avsluttet dagen med et besøk på den lokale nattklubben Geneva. Der ventet den andre norske overraskelsen. Da bardamen hørte oss snakke, spurte hun om vi var fra Norge. Hun hadde nemlig jobbet i Kristiansand i et par år. Nattklubben var som andre nattklubber over hele verden, men det var ikke så mange gjerster, og reserverte bord stod tomme hele kvelden.

Neste dag gjorde vi en avstikker til Narva-Jõesuu, et lite sted ved kysten med 3500 innbyggere, ca. 15 km nord for Narva. Der ligger den fineste badestranden i Estland – åtte km med hvit sand. Narva-Jõesuu var derfor et fint spa-sted fra begynnelsen av 1900-tallet til 1930-årene, med fine trevillær og strandpaviljong i funksjonalistisk stil. Vi satt ved sjøen i sola og kunne forestille oss at det var nesten som i juli.

Gammel villa i Narva-Jõesuu

Prisliste for Norsk-estisk forening

På medlemsmøter o.l. har de frammøtte ofte anledning til å komplettere utvalget sitt av interessant estlandslitteratur. Vi får også av og til forespørsler fra folk som bor lenger borte, og vi bringer derfor en oversikt over noen av salgsartiklene som du kan bestille fra Else-Jannike Kuum, se adresse side 2. Porto kommer for de fleste varene i tillegg til de oppførte prisene.

	norm.	medl.
Lærebøker og ordbøker		
Tuldava: <i>Lærebok i estisk</i>	289,-	260,-
Lydkassett til <i>Lærebok i estisk</i>	100,-	80,-
<i>Norsk-estisk estisk-norsk ordbok</i>	175,-	150,-
<i>Estisk lommeordbok</i>	159,-	159,-
<i>Eesti-norra sõnastik</i>	60,-	50,-
Skjønnlitteratur		
Viivi Luik: <i>Skremmande vakkert</i>	50,-	40,-
Pöllu – Kaplinski: <i>Barn av vind og vatn</i>	50,-	40,-
Jaan Kaplinski: <i>Same hav i oss alle</i>	100,-	50,-
Jaan Kross: <i>Keisarens galning</i> (sign.)	500,-	500,-
Jaan Kross: <i>Prof. Martens' avreise</i> (sign.)	300,-	300,-
Jaan Kross: <i>Skrubbsår</i> (sign.)	300,-	300,-
<i>Varulven og andre estlandske eventyr</i>	50,-	40,-
Andrus Kivirähk: <i>Trollskap i november</i>	268,-	268,-
Vinduet nr. 4, 1983	50,-	40,-
Dyade nr. 6, 1989	50,-	40,-
Norsk-estisk kulturnytt		
1991–93 (nr. 1–15) komplett	200,-	200,-
enkeltnummer	20,-	20,-
Estlands-nytt		
1996–2002 (nr. 1–22) komplett	300,-	250,-
enkelte årganger t.o.m. 2000	50,-	50,-
enkelte årganger f.o.m. 2001	90,-	70,-
enkeltnummer 1996–2000	25,-	20,-
enkeltnummer 2001–03	40,-	30,-

KUNST

Det estiske ferjeselskapet Tallink satte i mars inn et nytt skip i trafikken mellom Stockholm og Tallinn. Det bærer navnet Victoria etter Sveriges kronprinsesse. Skipets dronning må imidlertid være **Ilon Wikland**, født 1930 i Tartu og oppvokst i Haapsalu. I 1944 flyktet hun liksom så mange andre til Sverige. Vi kjenner henne som bokillustratør fra bøkene til Astrid Lindgren. Hun har gitt ansikt til Karlson på taket, Ronja røverdatter og mange andre.

Da Victoria 1 ble døpt i høst, var det Ilon Wikland som kastet sjampanjeflaska mot skipsbaugen på verftet Aker Finnyards i Rauma. Ved samme anledning kom dekorasjonene av det på 55 m² store lekerommet på tale. For en kunstner vant til det lille formatet var det litt av en utfordring å gå i gang med så store flater, men resultatet ble ifølge svenske aviser

"sagolikt". Veggene burde rammes inn og bli opphengt på nasjonalmuseet for kunst, het det. Dette har vi anledning til å vurdere selv også når vi tar ferja fra Stockholm til Tallinn.

Ilon Wikland henter inspirasjon fra fantasiverden, fra barndomsmiljøet i Estland, og fra livet omkring seg. Kombinasjonen av disse tre kan vi se i barnas verden om bord på M/S Victoria. Hun har skapt et landskap preget av både gårsdagens og dagens miljø, med barn, dyr og eventyrfigurer. Alt er malt for hånd av kunstneren selv.

– Å male dette lekerommet er det morsomste oppdraget jeg har hatt i hele karrieren, uttalte hun ved innvielsen i mars. – Og da skal en ikke glemme at jeg opp gjennom årene har gjort mye morsomt!

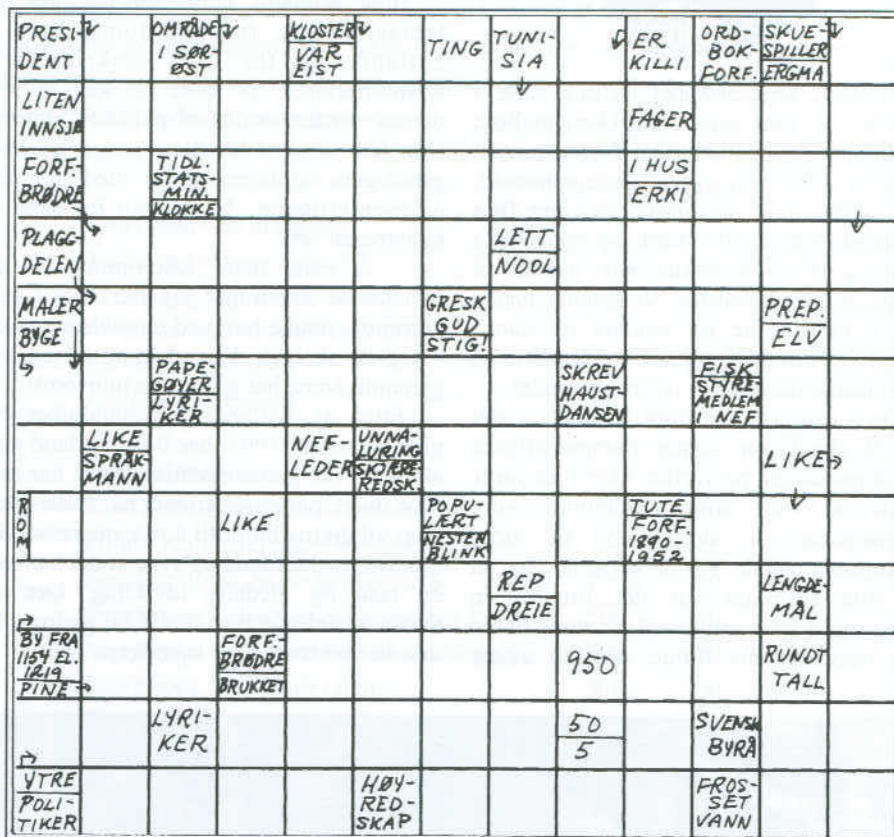
Etter at Estlands selvstendighet ble gjenopprettet i 1991, har Ilon Wikland vært aktiv for det gamle hjemlandet og har reist mye med passasjerferjene på Østersjøen. Hun vil gjerne bidra til å øke interessen for kontakt med Estland og syns at det har vært en rask og gledelig utvikling. Det var derfor naturlig at hun skulle bli gudmor for den 40 000 tonn store superferja. (jv)

Kunstnerens visittkort: Den långa vägen.

Kryssord

Av Laurits Killingbergtrø

Løsning i neste nummer.

Estlandsseminar

Tidligere ambassadør til Estland og nåværende styremedlem i Norsk-estisk forening, Kai Olaf Lie, har utadrettet virksomhet som sitt spesialfelt. Sammen med Foreningen Norden i Oslo kunne han 22. mars invitere til et Estlands-seminar beregnet på lærere og andre interesserte. Jürjo Loo snakket om Estland og EU-prosessen. Deretter behandlet Kai Olaf Lie Estland i et geopolitisk perspektiv. Professor Epp Lauk gav en oversikt over mediasituasjonen, og Turid Farbrege hadde litteraturen som tema.

Det kunne vært kapasitet til å ta imot flere enn de 12 frammøtte, men det så ut som informasjonen ikke hadde nådd så bra fram til potensielle deltakere. Det er noe å merke seg til neste gang, for mye tyder på at det kommer til å bli mer av slik informasjonsvirksomhet. I hvert fall var det positiv tilbakemelding fra deltakerne, og denslags gir alltid inspirasjon til arrangørene.

Jan Erik Holst:

FILM

To nye kinofilmer har nylig hatt premiere i Estland, med både positive og negative kritikker. Størst forventning hadde nok Griserevolusjonen (Sigade revolutsioon), i regi av Rene Reinumägi og Jaak Kilmi. Filmen tar et tilbakeblikk på 1986 og skildrer en stor gruppe ungdommer på sommerleir. De er i ferd med å finne seg selv og sin egen kultur, men holdes fremdeles tilbake av et rigid sosialt-politisk system som de etter hvert gjør opprør mot. En fristes til å tenke på Woodstock-festivalene når en ser filmen, den er en komedie, men med seriøse undertoner og alvor. I sentrum står den 16 år gamle Tanel som både skjønner livet og finner kjærligheten på sommerleiren.

Set Point (Täna öösel me ei maga) er den andre filmen ut denne våren. Den er en ambisiøs kriminalfilm i regi av Ilmar Taska og forteller om fire skjebner, et mord og en natt med usikkerhet, kjærlighet og lengsel, kunstnerisk skildret i Tallinns gater. Begge filmene har hatt relativt godt besøk med ca. 20 000 tilskuere, men noe mindre enn forventet og mindre enn fjorårets suksesser. Navna på marmortavla (170 000) og Made in Estonia (80 000). Somnabuul (10 000) som også hadde premiere i fjor var en kunstnerisk meget ambisiøs film som deltok på de prestisjetunge festivalene i Rotterdam og Göteborg.

Det har også vært premiere på to lange dokumentarfilmer denne våren. Filmen Gratulasjoner skildrer tre 18-årige unge menn med fødselsdag på samme dag, men

med høyst ulik bakgrunn og ulike karaktertrekk. Den andre er en ironisk og kritisk film om den estiske statsministeren, en slags forfølgelsesfilm med tittelen Valgspråk. Den skildrer ulike trakassier og forfølgelser som statsministeren blir utsatt for. Begge produksjonene er uavhengige i den grad at de heller ikke har mottatt støtte fra det estiske filmfondet.

Siste film denne våren er den lenge etterspurte Barn av den syngende revolusjonen (Laulva revolutsiooni lapsed), der lederen for Black Night Film Festival, Tiina Lokk har skrevet manus og gjort klipparbeidet, mens Arvo Iho har hatt regien. Filmen skildrer et pikekor som har turnert både i Europa og USA, men som i dag dessverre ikke lenger opptrer samlet. Jentene er imidlertid forevige i denne filmen som et symbol på sangkorens betydning for den fredelige revolusjonen Estland opplevde for 10-15 år siden.

Norsk filminstitutt/Cinamateket arrangerer baltisk film-weekend siste helg i oktober. Da får en se flere av disse filmene.

TÄNÄ ÖÖSEL ME EI MAGA

Den verdensberømte estiske fotomodellen Carmen Kass er trekkplaster i hjemlig kriminalfilm.

Estlands Nasjonaldag feiret i Cinemateket

Norsk-estisk forening hadde i år valgt å feire Estlands nasjonaldag allerede lørdag 21. februar for at flest mulig skulle ha anledning til å delta. Estlands ambassade hadde vært behjelpelig med å få tak i storfilmen Nimed mar-moritahvil (Navna på marmortavla) som hadde premiere i Estland sen-høstes 2002. Avdelingsdirektør ved Norsk Filminstitutt, Jan Erik Holst, gav en sakkyndig innledning før forestillingen. Filmen var en mektig opplevelse som lot publikum forstå litt av folkets harde kamp for selvstendigheten i frigjøringskrigen 1918–20. Filmsalen var derfor et egnet sted da nasjonalhymnen etterpå ble avsunget. Førstesekretær Jürge

Else-Jannike Kuum ønsket velkommen ved inngangen til kinosalen. (foto: tf)

Loo fra Estlands ambassade holdt talen for dagen. Han la vekt på den nye situasjonen for landet nå som medlemskap både i Nato og i EU var i ferd med å bli realiteter.

Etter den høytidelige delen av programmet ble det sosialt samvær og festmiddag i restauranten i samme bygning. Selv om en del av publikum måtte gå etter filmen, var det 85 deltakere på middagen.

Årsmøtet i Norsk-estisk forening

Medlemmer av NEF med venner var 17. mars samlet til årsmøte i lokalene til Foreningen Norden i Oslo. Av de 252 registrerte medlemmene hadde ca. 20 funnet veien. Det er en liten prosentdel, men vi skal være oppmerksom på at vi er en landsdekkende organisasjon som ikke kan regne med at folk skal komme så langt bortefra.

Styret hadde i løpet av virksomhetsåret avholdt ti styremøter. Aktiviteten hadde vært stor og gitt resultater i form av informasjons- og hyggespredning. Spesielt kan vi nevne sankthansfeiringen i Harbitzalleen, bibliotekkveld i Trøgstad og deltaking i Baltisk filmweekend på Cinemateket.

Foreningen fører fortsatt en sparsom politikk, og den økonomiske situasjonen har bedret seg. mesteparten av inntektene kommer fra medlemskontingentene, og den største utgiftsposten er tidsskriftet Estlands-nytt. Bladet blir trykt i Tallinn og sendt ut derfra for å spare utgifter. Foreningens nettsted er utviklet videre.

Etter valget har styret følgende sammensetning: leder Martin Killi, nestleder Else-Jannike Kuum, sekretær Kaarina Ritson, kasserer Svein Huseby, styremedlemmer Kai Olaf Lie og Siri Berg, varamedlem Reet Busk. Arne U. Sandvig ble gjenvalgt som revisor.

Etter forslag fra Turid Farbrege ble Solveig Bergsland hyllet som Årets estlandsvenn. (Les begrunnelsen side 4.) Hun fikk overrakt diplom og blomster og fortalte litt om arbeidet sitt for gatebarna i Tallinn. Sammen med lysbilder gjorde beretnelsen et sterkt inntrykk på tilhørerne.

Ingrid Heinmaa:

ESTISK MAT

Mange estarer kan ikkje tenkja seg ein dag utan suppe. Får dei suppe, greier dei seg gjerne utan hovudrett. Estarer på kort besøk i Noreg vender forundra heim: Nordmenn et ikkje suppe og rugbrød! Dei som oppehald seg lengre tid i Noreg, set i gang og kokar seg suppe sjølve. Når suppa er så viktig på den estiske menyen, er det på høg tid at vi tck opp dette temaet i matspalta. Tradisjonelle estiske supper er gjerne nokså enkle når det gjeld krydder. Under okkupasjonen var det ikkje noko utval av importerte krydder i butikkane. I staden nytta folk gjerne ulike urter og heimslege vekstar som persille, grasløk osv. Og om vi ikkje nemner det for kvar suppe, så får du

hugsa på det sjølv, at ei skeifull romme midt i den rykande suppetallerken alltid er prikken over i-en.

Kålsuppe (vårskekapsasupp)
(for 6 personar)

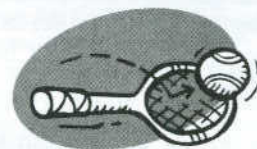
0,5 kg kjøt (sau, gris eller storfe)
3 l vatn
1 nepe eller lita kålrot
0,5 kg hovudkål
5 poteter
salt
grønt

Set kjøtet på kok i kaldt vatn, ta bort skummet og kok på jamn varme. Skjer opp grønnsakene. Ha først oppi nepa (el. kålrota). Når bitane er halvmjuke, har du oppi den oppskorne kålen. Når kålen er halvmjuk, har du oppi potetbitane. Så kokar du suppa ferdig og smakar til med salt. Til slutt dryssar du på hakka persille eller anna grønt.

Hugs rømmeklatten, og server med rugbrød om det let seg gjera.

Edit-Mai Granhaugen:

IDRETT

Storformen kom tidlig til **Aleksander Tammert** (f. 1973) som allerede i slutten av mars kastet langt med diskos i Arlington, USA. Diskosen landet på 68,48 m, ny estisk rekord og samtidig årsbeste i verden. Dette skaffet Tammert favorittstempel foran olympiaden i Aten i sommer.

Landsmannen **Gerd Kanter** er blitt

Tammerts argeste konkurrent. På dagen for EU-tilslutning slengte Kanter diskosen 68,05 m. Dermed toppet to estere listen over de beste resultatene i år. Det skulle ikke forundre oss om flere estere enn nordmenn kvalifiserer seg for deltaking i sommerens olympiske leker.

Og for Estland slutter det ikke med Aten. Sekstenåringen **Margus Hunt** fra Karksi-Nuia er allerede tidobbelst estisk mester i friidrett. Han måler 204 cm på strøpelesten, og snart må ikke føttene vokse mer om han skal få plass i kasteringen; skomnummeret er allerede 48,5. Han har vunnet konkurranser i kulestøt og diskoskast for europeiske juniorer. Margus har diskoskasterne Tammert og Kanter som forbilder mens han sikter seg inn på olympiaden i Beijing i 2008. (3.5.04)

Kort sagt

Siste vinteren fraus 15 uteliggjarar i hel i Tallinn. Til saman var det i heile landet om lag 25 som leid denne lagnaden.

Utskipinga frå hamna i Tallinn var i 2003 ein halv prosent mindre enn året før. Hamnene i Tallinn og Ventspils er dei største i Baltikum, men Riga viste størst vekst i 2003.

Estisk statsborgarskap vart i fjor gitt til 3706 personar, flest i Tallinn med 2179. Samtidig vart 188 personar utan estisk statsborgarskap. Dei fleste fordi dei hadde gjort finnar av seg.

År 2003 mista 142 personar livet i brannar i Estland, av desse var 104 menn og 38 kvinner. Dei fleste omkomne var medelaldrande eller gamle.

Samanlikna med andre EU-land er det i Estland og Latvia livleg om nettene. Heile 27 % av dei aktive i arbeidslivet arbeider nattetider.

Estisk lov krev at ein må vera 15 år for å gifta seg. På andre sida er ein ikkje myndig før ein fyller 18 år.

I Estland er det no 64 7326 ungdommar i aldersgruppa 16–18 år. I år 2015 vil det vera berre kring halvparten så mange i same alderen.

Tal frå 2002 fortel at i Estland budde i underkant av 8 000 menneske på ulike institusjonar. Det utgjorde ca. 0,58 % av innbyggjarane.

Det døyde 18 268 menneske i Estland i fjor. Av desse vart 24 % kremerte på dei tre krematoria i landet – i Tallinn, Tartu og Jõhvi.

I 1987 vart det gitt ut 30 ulike tidsskrift i Estland. I 2002 var det til saman 292 tidsskrift. I same perioden hadde talet på aviser auka frå 51 til 127.

I 1990 var det berre to radiokanalar i Estland, og dei sende til saman 38 timar i døgnet. I 2002 var det 30 kanalar, og sendetida var 652 timar.

Fleire og fleire estarar leverer elektronisk sjølvmelding. Snart kjem Estland på nivå med Island der 70 % leverer elektronisk, noko som visstnok skal vera verdsrekord til denne tid.

Av 3,38 millionar utanlandske turistar som kom til Estland i fjor, overnatta 42 %. Resten var på dagstur. 65 % kom med båt og 6 % med fly, resten med tog og bil.

Estlands LO krever at 2800 skal fastsettes som absolutt minimumslønn. Minimum for politifolk må være 6200 og for lærere 6500.

Ved årsskiftet sat det 3220 fangar i estiske fengsel. Om lag tredjeparten sona dommar på 5–10 år, og 30 var dømde til livsvarig fengsel.

Når Estland går inn i EU 1. mai, har kanske om lag halvparten av dei estiske hushaldningane sikra seg eit heilt lite sukkerlager på 65 kg.

Meir enn 81 % av dei estiskspråklege skuleelevane lærer engelsk, så det er ikkje rart om det er stor mangel på engelsklærarar.

Undervisningsdepartementet har vald ut 10 yrkesskular over heile Estland som skal nytta godt av ei EU-løyving på nesten 410 millionar EEK.

Adresser og telefonnummer

Alle estiske fasttelefonar har no sjuifra nummer og mobiltelefonane åttesifra nummer. Om du ringjer frå Noreg til Estland og nyttar det vanlege telefonnettet, skal du først taste 00 372. Så legg du til retningsnummer, f.eks. 6 til Tallinn og 7 til Tartu, og så abonnentnummer. Eit fullstendig Tartu-nummer vil frå Noreg sjå ut omtrent slik: 00 372 712 3456.

Om du alt er i Estland og nyttar estisk telefon, tastar du berre 712 3456. Frå Estland til Noreg tastar du først 00 47 og deretter norsk abonnentnummer med åtte siffer. Med mobiltelefon startar du med +47 og deretter abonnentnummer.

Ringjer du med norsk mobiltelefon til Estland, tek du like eins først estisk prefiks +372 og deretter abonnentnummeret.

Korrekt måte å gruppere estiske fasttelefonnummer på er 3+4, dvs. 449 9123, mobilnummer går som 4+4, dvs. 5656 5666.

Norsk-estisk forening tek ikkje ansvar for eventuelle feil.

I Estland:

Kgl. Norsk Ambassade (Norra saatkond), Harju 6, EE 15054 Tallinn, tlf. 627 1000, faks 627 1001, e-post: emb.tallinn@mfa.no. Ambassadør: Per Kristian Pedersen.

Nordisk ministerråds informasjonskontor (Põhjamaade ministrite nõukogu infobüroo), Lai 29, EE 10133 Tallinn, tlf. 627 3100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee, nettstad: www.nmr.ee.

Nordisk ministerråds informasjonskontor (Põhjamaade ministrite nõukogu infobüroo), Raekoja plats 8, EE 51004 Tartu, tlf. 742 3625, faks 744 1241, e-post: madis@nmr.ee.

Eesti institutt, Suur-Karja 14, Postkast 3469, EE 10140 Tallinn, tlf. 631 4355, faks 631 4356, e-post: einst@einst.ee.

Eesti-Norra Selts (Estisk-norsk forening), leiar Eha Vain. Adresse, telefonnummer, faks og e-post som for Nordisk ministerråds informasjonskontor i Tallinn.

Tartu Norra Selts (Norsklaget i Tartu), lagsleiar: Meelis Joost, adresse som for Nordisk ministerråds informasjonskontor i Tartu, e-post: norraselts@hotmail.ee, melis@hotmail.ee.

I Noreg:

Republikken Estlands ambassade, Parkveien 51, 0256 Oslo, tlf. 22 54 00 70, residens: Oscarsgate 26 B, 0244 Oslo. Ambassadør: Peep Jahilo.

Estlands æreskonsular:

Tor Øystein Enge, tlf. 55 21 54 00, Fortunen 1, Pb. 1124 Sentrum, 5809 Bergen, e-post: eng@stiegl.no.

Trond Bernhard Brekke, tlf. 73 80 21 50, Schultzgata 1, 7013 Trondheim, e-post: trond.brekke@bbrekke.no

Reidar Maaseide, tlf. 51 63 50 00, Svanholmen 5, 4033 Forus, e-post: malthus@malthus.no.

Per Trygve Kongsnes, tlf. 77 60 35 00, Fr. Langes gt. 20, 9258 Tomsø, e-post: per.kongsnes@bedriftskompetanse.no.

Norsk-estisk forening, sjå siste side.

Estlands-nytt, adr. redaksjonen, sjå side 2.

Estlandsforeningen i Midt-Norge. Leiar: Ann-Elin Slettahjell, Åstun, 7070 Bosberg, tlf.: 73 95 01 25, e-post: aesletta@hotmail.com.

Foreningen Norden, Harbitzalleen 24, 0275 Oslo, tlf. 22 51 67 60.

Norsk-estisk forening på nettet: <http://www.partapuoli.com/Eesti/>
Ajourføring blir utført av Kari Helene Partapuoli
som har adresse: parta@post.tele.dk

Send e-postadressen din til Kari Helene Partapuoli, så får du rask medlemsinformasjon.

UT PÅ REISE?

Kontakt

TRAVELNET

OS REISEBYR A/S

Boks 274, 5203 Os

Tlf.: 56 30 43 00

Faks.: 56 30 43 10

www.osreisebyra.no

E-post: os@travelnet.no

Spesialiteter:

(blant mye annet)

Estland og USA

Løsning kryssord
(1, 2004)

KOR- TRKE- BILLOP	P	TALL- BILLOP	E	SLOTT	NABO- SPRÅK	F	DAL- SIDE	L	REYK- HØVED	OS	SLIMT
J	A	A	N	K	I	I	V	I	T	TUWI- SIA	TN
DEPAR- TEMENT	U	D	NAVIG- NAVN	A	R	N	E	LYRI- KER	A	SIK- BØT	R
ER NORSE	L	A	N	D	GJØRE INN- TRYKK	S	FOR- 1890- 1952	A	L	V	R
KONTI- NENT	A	M	E	R	I	K	A	L	I	I	V
A	S	I	I	M	FOLKE- VISE	L	A	I	TONE	F	A
S	K	O	NORSK FOLKE- HÅND- GÅS	O	P	P	L	A	N	D	NORGE
K	A	N	G	R	O	ANLE- GENE	E	V	N	E	N
ENKIL- DEDE	L	SETTE ACN PÅ	A	G	N	E	FRYSE	I	LITT	N	O
K	L	A	S	PLANTE HOLDER	E	R	I	K	A	NABO- ER	R
MENDE FOLK	A	N	S	E	R	RET- NING	S	KOMPO- NIST	P	Å	R
E	S	T	E	R	E	SPISE	E	T	E	UTROP	A

På tur med Estlands-aksjonen til sangfestivalen

Estlands store begivenhet 2004

På grunn av sang- og dansefestivalen som blir arrangert bare hvert femte år, er det så mange påmeldte at vi fyller to busser. Begge to tar deg til festivalen i Tallinn. Også resten av programmet blir omtrent det samme for begge turene, men i litt forskjellig rekkefølge.

Sangfestivalen i Estland er en av verdens store kulturbegivenheter og oppført på Unescos liste over verneverdig kultur. Den begynte som et beskjedent sangstevne i 1869 og har siden vokst til en mektig manifestasjon. På sangarenaen kan det være over 30 000 sangere i forskjellige kor som har konkurrert om å få bli med. Vi vil forstå hvordan esterne klarte å synge seg til frihet fra den sovjetiske okkupasjonen. Samtidig med sangfestivalen blir det arrangert massive dansoppvisninger på Kalev stadion. Tusenvis av dansere i vakre bunader svinger seg med en presisjon som nesten tar pusten fra tilskuerne.

Utenom sang- og dansefestivalen besøker vi severdigheter i Lahemaa nasjonalpark, bl.a. den gamle fiskerlandsbyen Altia, kapteinens landsby fra seilskutetida, lensherreslottene i Palmse og Sagadi. Sistnevnte har også kunstgalleri, skogmuseum og skogskole. Palmse har veteranbilmuseum. Vi besøker Immastu barnehjem som vi har hatt kontakt med i 12 år, og vennskapskommunen til Trøgstad, Kadrina. Vi kommer til bureisningsbønder som har bygd opp gårdsbrukene fra ruiner etter sovjettida. Det blir tid til å se seg om og handle i Tallinn og flere steder ellers. Et mer detaljert program får du senere.

Alternativ 1. Reiseleder Erik Larsen. Avreise fra Trøgstad onsdag 30. juni via Stockholm og Finland til Tallinn. Søndag kveld drar vi med Tallink tilbake til Stocholm og er hjemme mandag 5. juli ca. kl. 19.00.

Alternativ 2. Reiseleder Hans Marigård. Avreise fra Trøgstad fredag 2. juli, fra Stockholm med Tallink til Tallinn. Tirsdag kveld 6. juli drar vi via Finland tilbake og er hjemme igjen 7. juli ca. kl 19.00.

Oppgi alternativ ved påmelding, og om du er fleksibel på alternativene. Depositum på kr 1000,- betales senest 20. mai, og resten før avreise på konto 1140 20 51657. Prisen på totalt kr 3 800 er som i fjor under forutsetning av at den ene eller begge bussene er fulle. Prisen inkluderer båt, buss, og 2 måltider om dagen i Estland samt overnatting. Det er tatt utgangspunkt i innvendig 2-sengs lugarer over bildekk. For 1-sengs lugar, kan vi gi et gunstig tilbud.

Påmelding/spørsmål til påmeldingsansvarlig

Håkon Krogh, tlf. 69 82 77 29, mob. 909 88 984, faks 69 82 78 92,

e-post: haakon.krogh@c2i.net,

eller til leder for Estlands-aksjonen Erik Larsen, tlf. 69 82 52 86, mob. 911 21 106,

eller til Hans Marigård, tlf. 63 88 31 85, mob. 93 82 61 07.

Teknisk arrangør er Travelnet, se side 44.

Vi ser fram til en hyggelig og opplevelsesrik reise til et gjestfritt land.

Velkommen på tur. Husk passet!!

Estisk kor i Oslo er nå i full sving!

Den første korøvelsen fant sted søndag 21. mars. Avstanden til øvingslokalet skremte ikke, og nesten 20 personer møtte opp. Syngelystne kom med familier og alene, med småbarn og med litt større barn, fra Drammen og fra Hamar. Alle hadde godt humør med seg, og entusiasme over å være med på å starte noe nytt.

Mellom åpningssangen og den avsluttende kanoen var det plass både for barnesanger og folkelige sanglucker, på estisk og flerstemt. Sanggleden var like stor hos estlenderne, som lenge har savnet det å synge i kor, som blant nordmennene, som fikk en ny opplevelse av å synge på estisk. Det er viktigere med sosialt samvær og og lyst til å være aktiv i estisk kulturliv enn å kunne lese noter eller ha erfaring med korsang fra før. Sangglede er selvfølgelig også en nødvendighet!

Det nye koret har fått bruke lokalene til Skedsmo musikk- og kulturskole i Lillestrøm sentrum, like ved jernbanestasjonen, noe som gjør det enkelt å finne fram. Adressen er Dampsagveien 14. Vi tilpasser klokkeslettene for øvelsene etter togtabellen. Vi som startet koret ser fram til nye sammenkomster og håper på flere medlemmer i våre rekker. Interesserte kan ta kontakt med dirigenten, Kersti Kelder, e-post: kersti.kelder@mail.ee eller tlf. 63872237 / 95042155

Eesti koor Oslos on nüüd täies hoos!

Esimene proov leidis aset pühapäeval 21. märtsil. Ei peljatud kauget kohta ja nii küündis Skedsmo muusikakooli kogunenute arv pea kahekümneni. Tuldi peredega ja üksinda, sülelaste ja natuke suurematega, nii Drammenist kui Hamarist; tuldi väga hea tujuga ja haarati entusiastlikult lauluraamatu järele.

Alustanud tervituslauluga ja lõpetades hüvastijätukaanoniga, mahtus sinna vahele veel nii lastelaule kui rahvamänge, ikka eesti keeles ja mitmehäälselt. Ühtviisi rõõmsa tuju said laulust-mängust nii eestlased, kes senikaua kooris käimisest puudust on tundnud, kui ka norrakad, kellele eesti keeles laulmise kogemus üsna uudne oli. → 47

Norsk-estisk sankthans

onsdag 23. juni kl. 18.00

Vi inviterer til sankthansfeiring i eller særlig utenfor lokalene til Foreningen Norden i Oslo, adresse Harbitzalleen 24, Skøyen.

Ta Jar-trikken til Abbeddiengen holdeplass.

Alle er hjertelig velkommen!

Pris: voksne 50 kroner og barn 25 kroner.

Av hensyn til forberedelsene ber vi om påmelding, og helst senest 18. juni, til Else-Jannike på tlf. 22 50 63 86, eller til Reet på tlf. 22 27 64 48 eller per e-post til reet@online.no.

Kohvikuõhtu

Iga kuu esimesel kolmapäeval kell 18.00 on Eesti Seltsi kohvikuõhtu baaris Kristiania Bar & Brasseri, Jernbanetorget 1, 0154 Oslo (varem Østbanestasjonen, praegu Østbanehallene, kollane maja otse keskjaama kõrval) e-mail: eesti.selts@oslo.online.no

järg Eesti koor

Eelnevast koorikogemusest ja noodilugemisoskusest tähtsamaks peame seltskondlikku vaimu ja tahtmist eesti kultuurielus tegija olla. Ja loomulikult laululusti!

Vastloodud koorile lahkesti kasutada antud ruumid asuvad Lillestrømi raudteejaama vahetus naabruses, kohalepääs seega lihtne. Aadress on Dampsagveien 14, ja see asub kohe rongijaama tunneli paremalt poolt väljudes kohe trepp paremale. Ka proovide algus ja lõpp saab seatud rongiaegade järgi. Asutajaliikmed jäävad ootama järgmist kogunemist ja tublit täiendust oma ridadele. Huvilistel palume endast teada anda dirigent Kersti Kelderile aadressil kersti.kelder@mail.ee või telefonil 63872237 / 95042155.

Sovjets russifiseringspolitikk førte til at Narva i våre dager er en relativt fremmed by, også for esterne selv. Merit Karise vokste opp i Tallinn og følte seg modig da hun sammen med norsk ektemann og tilreisende norsk venn tok en tur til denne østlige grensebyen i slutten av april. Men som vi forstår, var det ikke farlig, så vi skal ikke la oss avskrekke.

Med nordmenn i Narva

Av Merit Karise-Rødje

Da det ble klart at vi skulle få en venn fra Norge på besøk her i Estland, bestemte vi oss for å vise ham mer enn bare Tallinn, som ofte representerer hele landet for turister. Vi ville gjøre det stikk motsatte og dra til en by som etnisk sett er lite estisk, men som uansett er en del av Estland og den turbulente historien vår – nemlig Narva, grensebyen mot

Festningene Hermann på estisk side og Ivangorod på russisk side av Narvaelva. (foto: K.Rødje)

Russland lengst mot øst på nordkysten. Jeg selv hadde bare vært i Narva én gang før, på dagstur med venner. Forestillingene mine om Narva var overfladiske, og ikke særlig forlokkende – nesten alle innbyggerne snakker russisk, og bare få kan i det hele tatt estisk. I løpet av de siste årene har det dessuten vært en eksplosjon i narkotikamisbruk og hiv-smitte, arbeidsløshet og kriminalitet. Jeg var selv litt redd for å dra dit.

En grå morgen tok vi bussen til Narva og i tre timer kunne vi ikke se mye annet enn grågrønn vårnatur og tre- eller steinhus i samme fargetone. Men sola ventet på oss i Narva, og i optimistisk stemning klarte vi å finne hovedgata som er navngitt etter den store russiske dikteren Pusjkin, og turistinformasjonen som ligger der. —> side 35

Norsk-estisk forening (Norra-Eesti Ühing)

Nettsted: <http://www.partapuoli.com/Eesti/>

Leder: **Martin Killi**, Gamleveien 27 a, 1406 Ski, tlf. 64 87 01 13, mobil tlf. 64 87 01 13, e-post: m-killi@frisurf.no.

Henv. om medlemskap til kasserer **Svein Huseby**, Dønskivn. 70 c, 1346 Gjøttum, tlf. 67 54 38 82, e-post: s.huseby@frisurf.no.

NEF postgirokonto 0540 084 5486.